

6

ירושלים, אוקטובר 1992

עצורים בלא משפט

מעצרים מנהליים בשטחים
מתחילת האינתיפאדה

בצלם

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

ירושלים, אוקטובר 1992

עצורים בלא משפט

מעצרים מנהליים בשטחים
מתחילת האינתיפאדה

בִּצְלָם

מרכז חמידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

בֵּיתֵנוּ

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

רחוב קרן היסוד 18, ירושלים 92149
טלפון 617274, 02/617271, פקסי 02/617946

**B'TSELEM - The Israeli Information Center for
Human Rights in the Occupied Territories**

18 Keren Hayesod St. Jerusalem 92149
Tel. 02/617271, 617274, Fax. 02/61746

‘بيتنا’ مركز المعلومات الاسرائيلي لحقوق الانسان في الاراضي المحتلة

شارع كيرن هيسود ١٨ القدس ٩٢١٤٩

تلفون ٦١٧٢٧٤/١ (٠٢)

ISSN 0792-4003

עיצוב והפקה: סטודיו איילה ואיתן

נ כ ת ב ע ל - י ד י :

דפנה גולן

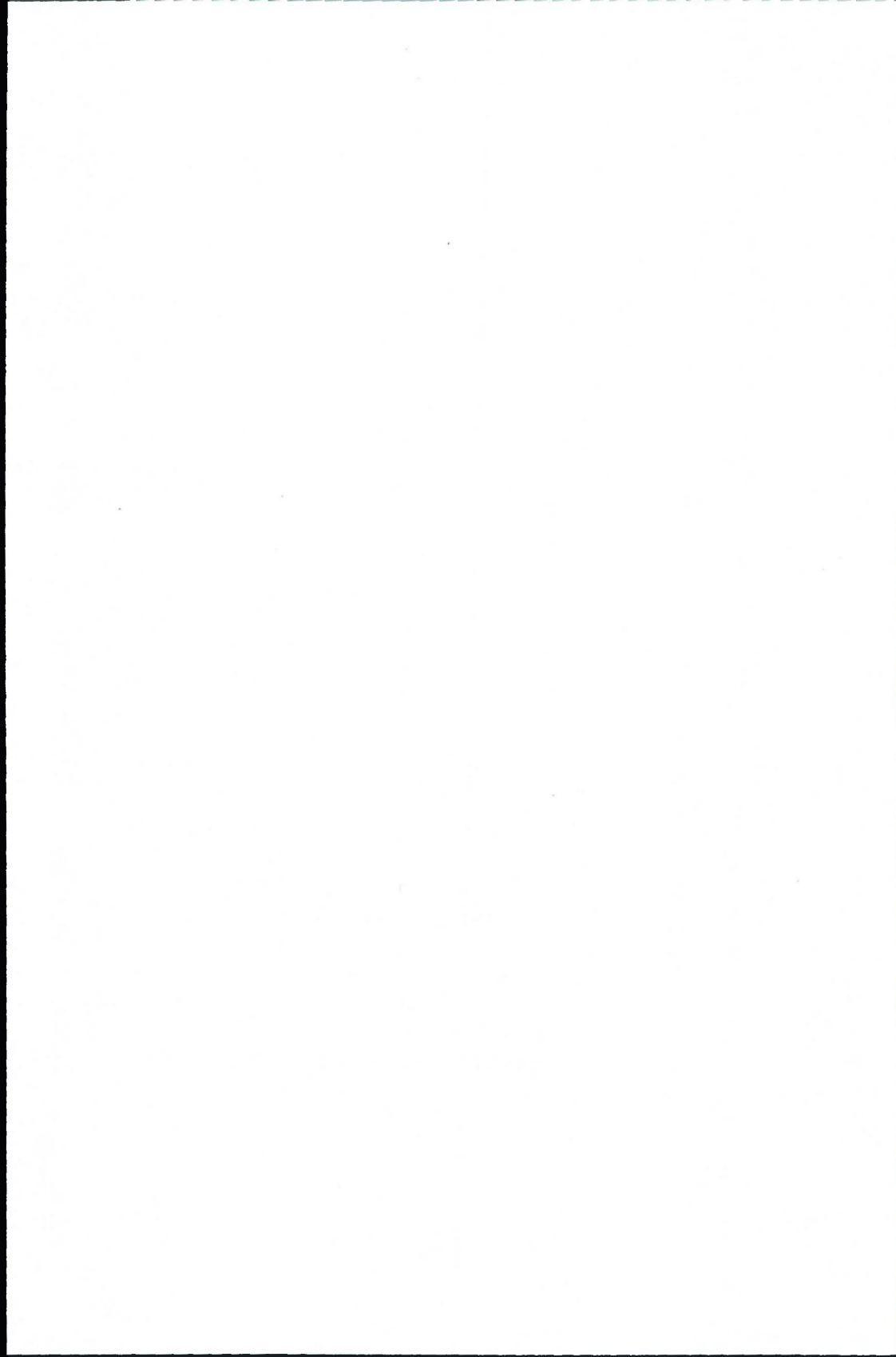
ת ו ד ו ת :

* לעורכת-הדין תמר פלג-שריק, שבלעדיה דוי"ח זה לא יכול היה להיכתב, ולכל העצירים, עורכי-הדין וחיילי המילואים שהתראיינו וסייעו בפרטים רבים.

* לאהרון בק, יובל גינבר, באסם עיד, ושרון רובק על סיועם בראיון ובכתיבה.

* ליזהר באר, מנחם הופנונג, רני טלמור, אבישי מרגלית, אביגדור פלדמן ודוד קרצמר על הערותיהם.

* ליעל אונגר, מרים אלגזי, גיסיקה בון, תמי בש, שירלי ערן ואיריס תמיר על עזרתן בהדפסה, בתרגום ובעריכה.

תוכן הענינים

7	מבוא.....
8	א. מעצר מינהלי והמשפט הבין-לאומי.....
16	ב. מעצרים מינהליים - הרקע ההיסטורי.....
24	ג. מי הם העצירים המינהליים.....
29	ד. תנאי המעצר בקציעות.....
46	ה. מסקנות והמלצות.....
49	הערות שוליים.....
52	נספח א' - ראיון עם עצור מינהלי בתקופת המנדט.....
55	נספח ב' - החלטה בעניין ערעורו של אחמד הזאע שריים.....

מחנה קציעות. (צילום: הרצל יוסף)

מבוא

למעלה מ-14,000 צווי מעצר מינהליים הוצאו נגד תושבי השטחים מאז תחילת האינתיפאדה. רוב הפלסטינים הללו נעצרו למשך שישה חודשים; לגבי חלקם הוארך הצו בשישה חודשים נוספים; אחדים שהו משך שנים במעצר ללא משפט.¹

לאחרונה הצטמצם השימוש במעצרים מינהליים. בסוף ספטמבר 1992 היו 185 עצורים מינהליים. עם זאת, בזמן האינתיפאדה היו תקופות שבהן הוחזקו כ-1,500 בני אדם במעצר מינהלי.

לאחרונה הוצאו צווי מעצר מינהליים למשך שישה חודשים נגד 11 פלסטינים - כתחליף לצווי גירוש שהוצאו נגדם לפני חודשים אחדים ובוטלו לאחר חילופי השלטון בישראל.

המשפט הבין-לאומי מתיר לעצור אזרחים ללא משפט במצבים יוצאי דופן והכרחיים. עם זאת, הוא מצביע תנאים ברורים ומגבילים לשימוש בסמכות זו, ומדגיש כי זהו מעצר מונע שאינו מהווה תחליף לענישה.

דו"ח זה יפרט את התנאים החוקיים לשימוש בצווי מעצר מינהליים, ויציג את ההליך כפי שהוא נהוג בשטחים מאז תחילת האינתיפאדה. נבחן, האם מטרת המעצרים המינהליים בשטחים היא אכן מניעתית, ומהן הסכנות שהמעצר המינהלי אמור למנוע. כיוון שרוב העצירים המינהליים מוחזקים (מאז מארס 1988) במחנה המעצר בקציעות, נבדוק את תנאי הכליאה במחנה זה, ונבחן אם תנאי הכליאה ומקום הכליאה של העצורים המינהליים עומדים בדרישות המשפט הבין-לאומי.

מעצר מינהלי והמשפט הבין-לאומי

מעצר מינהלי הוא "הליך שבאמצעותו עוצרות רשויות הממשלה בני אדם בלי שיוצגו האשמות כלפיהם ובלי להביאם למשפט".² בספרי החוקים של רוב המדינות, לרבות אלו הנחשבות לדמוקרטיות ביותר, קיימת התייחסות למצבים שבהם מסורה ההחלטה ביחס למעצר באופן בלעדי לרשויות המינהליות. בישראל ובשטחים, בדומה למדינות רבות, מפעילים השלטונות סמכות זו לשם ביצוע מעצרים מונעים.

היות שמעצר מינהלי הוא מכשיר רב-עוצמה, וכתוצאה ממנו נפגעות זכויות יסוד של האדם, מוגבל השימוש בו למצבים יוצאי דופן או למצבי חירום, וקיימות במשפט הבין-לאומי הוראות ברורות בשאלות: את מי אפשר לעצור, למשך כמה זמן, היכן, ובאילו תנאים.³

ישראל ירשה כמה מן החוקים בעניין זה, ובהם תקנות ההגנה (שעת חירום), 1945 משלטון המנדט הבריטי, אך ברבות השנים הגבילה את סמכויות המעצר בלא משפט.⁴

עם זאת, בשטחים הסמכויות לעצור בלא משפט עודן נרחבות. אמנת זינווה הרביעית, שעניינה הגנת אזרחים בשטחים כבושים, מתירה אמנם מעצר בלא משפט, אך הן באמנה עצמה והן בפרשנות הרשמית נקבעו הגבלות ברורות על השימוש בסמכות זו.

אמנת זינווה הרביעית היא הסכם בין מדינות בדבר עקרונות הומניטאריים שיש להקפיד עליהם ביחס לאזרחים בזמן מלחמה וכיבוש. היא מגלמת את התפיסה, כי אפילו בזמן מלחמה וכיבוש יש לכבד כללים מסוימים, ומתווה את העקרונות, כיצד יש לנהוג באזרחים החיים בשטח כבוש כדי להבטיח להם מינימום של זכויות יסוד הומניטאריות, גם בתנאים אלה.

ממשלת ישראל חולקת על כך שאמנת זינווה הרביעית חלה על השטחים, בנימוק ששטחים אלה לא היו נתונים לשליטתן הריבונית של ירדן או של מצרים, וכיוון שכך, הם לא היו שייכים למדינה כלשהי. אף על פי כן הצהירה הממשלה, כי היא מיישמת הלכה למעשה את "הסעיפים ההומניטאריים שבאמנת זינווה".

בצלם שותף לעמדתם של הקהילה הבין-לאומית ושל מומחי משפט ישראליים, כי שאלת הריבונות על השטחים הללו אינה רלוונטית לאמנה זו, שעניינה משפט הומניטארי. בהביעה את הסכמתה ל"היבטים ההומניטאריים" הכלולים בסעיפי האמנה, קיבלה ישראל על עצמה למעשה לנהוג על פיה.⁵

לפיכך, אנו רואים באמנת זינווה הרביעית (להלן: אמנת זינווה) מסגרת ועקרונות מנחים ביחס למינימום הזכויות החיוניות שעל ישראל לכבד. בהתבסס על כך ברור, כי ישראל מפרה חלק מההגבלות המוגדרות בצורה ברורה באמנה זו, ביחס למעצר ללא משפט. להלן מובאות מן האמנה עצמה ומן הפרשנות הרשמית ביחס לשאלה: מתי וכיצד יש להפעיל את הסמכות של הטלת מעצר מינהלי.

1. מתי יכולה מדינה כובשת להשתמש בסמכות להטיל מעצר מינהלי?

סעיף 78 לאמנת זינווה מתיר לכובש להטיל מעצר מינהלי "אם המעצמה הכובשת סבורה שיש צורך מטעמי הכרח של ביטחון, לנקוט אמצעי ביטחון כלפי מוגנים, רשאית היא לכל היותר לייחד להם מקום מגורים או לעצרים".⁶

את השימוש בסמכות לעצור בני אדם בלא משפט מגבילה אמנת זינווה בדרכים שונות: ראשית, המדינה הכובשת יכולה להורות על מעצרו המינהלי של אדם רק "מסיבות ממשיות ומוחלטות של ביטחון".⁷

שנית, אמצעי זה, וכן האמצעי של הקצאת מקום מגורים, הם הצעדים החמורים ביותר שיכולה המדינה הכובשת לנקוט. על כן אפשר לנוקטם רק "כשכל האמצעים האחרים אינם מספיקים".⁸ הפרשנים גורסים, כי החלטות מעין אלו אפשר לקבל רק כשנראה כיהן הכרחיות עקב המלחמה, וכי יש להקפיד שהן תהיינה היוצא מן הכלל.⁹

מאז תחילת האינתיפאדה הוציאה ישראל למעלה מ-14,000 צווי מעצר מינהליים נגד פלסטינים, וקשה להניח כי בכל המקרים הללו הצעדים היו אכן יוצאי דופן, הכרחיים ובלתי נמנעים. יש לזכור בהקשר זה, כי מעצר מינהלי אינו תחליף לענישה וכי הוא מותר רק כמעצר מונע.

הסמכות להורות על מעצר מינהלי מעוגנת בישראל בתקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, שהוצאו ע"י שלטונות המנדט הבריטי. באותה תקופה מוסמך היה כל מפקד צבאי לעצור אדם במעצר מינהלי לתקופה בלתי מוגבלת. על-פי תקנה 111 היה עציר מינהלי רשאי לערער על מעצרו בפני ועדה מייעצת, שהוסמכה להגיש את המלצותיה למפקד הצבאי, אך המלצות הוועדה לא היה כל תוקף מחייב (ראו פרק 2).

עם הקמתה של מדינת ישראל אומצו התקנות המנדטוריות והפכו חלק מהמשפט הישראלי. בהנחיות לביצוע תקנה 111, שלא עוגנו בחוק, הוגבלה הסמכות להוציא צו מעצר מינהלי לשלושת אלופי הפיקודים, למפקד חיל-הים ולרמטכ"ל, ולזה האחרון בלבד ניתנה סמכות להורות על מעצר מינהלי שיארך יותר מחודש. נוסף על כך, במגמה להעניק להמלצות הוועדה המייעצת יתר תוקף, הועמד בראשה שופט בית המשפט העליון.

ב-1967, לאחר כיבוש השטחים במלחמת ששת הימים, הוציאה ישראל צו שקבע כי החוק שחל בשטחים לפני כניסת צה"ל יישאר בתוקף. עם זאת, שאלת תקפותן של תקנות החירום המנדטוריות בשטחים בעת כניסת צה"ל לאיזור שנויה במחלוקת. לפי עמדת ישראל, שאומצה על-ידי בית המשפט העליון, היו התקנות חלק מהחוק המקומי. מכל מקום, על-פי הצו בדבר הוראות הביטחון, תשכ"ז-1967, שהוצא זמן קצר לאחר כניסת צה"ל לאיזור, נכנסו מחדש לתוקף תקנות דומות לתקנות המנדטוריות, בשינויים שנועדו להתאים את הצו לדרישותיה של אמנת זינווה.

בתחומי מדינת ישראל עמדו התקנות המנדטוריות בעניין זה בתוקפן עד לשנת 1979, אז תוקן החוק, ביוזמת שר המשפטים דאז, שמואל תמיר. והתקנה המתייחסת למעצר מינהלי הוחלפה. החוק החדש, חוק סמכויות שעת חירום (מעצרים) תשל"ט-1979 הגביל את הסמכות להוציא צו מעצר מינהלי, שקודם לכן היתה נתונה לכל מפקד צבאי, והשאיר אותה בידי שר הביטחון בלבד. תקופת המעצר הוגבלה לשישה חודשים, ונקבע כי חובה להביא את העציר בפני נשיא בית משפט מחוזי תוך 48 שעות, ובהמשך אחת לשלושה חודשים לפחות. על החלטת נשיא בית המשפט המחוזי רשאי העציר לערער לבית המשפט העליון. התיקון האמור חל רק על שטח מדינת ישראל.

ב-1980 תוקן הצו בדבר הוראת הביטחון תשכ"ז-1977, שחל בגדה המערבית וברצועת עזה באופן שהחיל על השטחים את עקרונות חוק סמכויות שעת חירום (מעצרים) שחוקק בישראל ב-1979, בשינויים אחדים: סמכות מקבילה לזו של שר הביטחון להוציא צו מעצר מינהלי בתוך תחומי מדינת ישראל ניתנה בשטחים למפקד האיזור (קרי אלופי הפיקודים); משך הזמן שבמהלכו יש להביא את העציר בפני שופט (בישראל - 48 שעות משעת המעצר) נקבע ל-96 שעות; העציר מובא בפני שופט צבאי (במקום נשיא בית משפט מחוזי), ורשאי לערער בפני נשיא בית משפט צבאי.

במארס 1988, שלושה חודשים לאחר תחילת האינתיפאדה, הישעה צה"ל את הצו מ-1980, ובמקומו הוצא צו חדש, המרחיב את הסמכות לעצור את תושבי השטחים במעצר מינהלי ומקצץ בזכויות העציר. למעשה, החזיר הצו ממארס 1988 לקדמותו את המצב ששרר לפני התיקון מ-1980. שוב הורשה כל מפקד צבאי להוציא צו מעצר מינהלי, בוטלה החובה להביא את העציר בפני שופט בתוך 96 שעות מתחילת מעצרו, בוטלה הביקורת השיפוטית האוטומטית על צו המעצר אחת לשלושה חודשים, והעציר הורשה לערער בפני ועדה מייעצת בעלת סמכות המלצה בלבד.

זמן קצר אחר-כך - ככל הנראה בעקבות ביקורת ציבורית נוקבת - הוחלפה ועדת הערעורים בשופט-משפטי, שבסמכותו לאשר או לבטל צו מינהלי.

באוגוסט 1989 שוב תוקן הצו: תוקפו המירבי של צו מעצר מינהלי הוארך משישה חודשים ל-12, אך חובת הביקורת השיפוטית הועמדה על אחת לשישה חודשים.

בדצמבר 1991 קוצר שוב תוקפו המירבי של צו מעצר מינהלי מ-12 חודשים לשישה.

את צווי המעצר ניתן לשוב ולחדש לתקופות חוזרות של שישה חודשים.¹⁰

2. את מי אפשר לעצור?

להלכה מופעל מעצר מינהלי כנגד אנשים הנחשבים ע"י השלטון כעלולים לסכן את ביטחון האיזור בעתיד ולא כנגד אנשים שביצעו עבירות בפועל. עמדתה הרשמית של ישראל בעניין זה עולה בקנה אחד עם הגבלות אלו: מעצר מינהלי מוטל רק במקרים בהם לא ניתן להיעזר בהליך משפטי רגיל, משום שחייהם של עדים יועמדו בסכנה, או שלא ניתן לגלות את מקורות המידע הסודיים בבית המשפט.¹¹ אלא שבפועל מוצאים צווי מעצר מינהליים נגד פליסטינים רבים, לאחר שבחקירה לא הצליחו חוקריהם לגבות מהם הודאה מפלילה, או כחלק מענישה קולקטיבית, או פשוט מפני שקל יותר לעוצרם בלא כתב-אישום מאשר להביאם לדיון.

3. מהם הליכי הערעור על צו למעצר בלא משפט?

"הליכים אלה צריכים לכלול את זכותם של הנוגעים בדבר לערער על המעצר או על הקצאת מגורים, והערעור לעולם לא יישמע בפני אדם אחד בלבד, אלא יידון בפני ועדה או בית משפט. נוסף על כך, כל שישה חודשים ייערך עיון מחדש בהחלטה בעניין מעצר מינהלי."¹²

כאמור, החל במארס 1988, בוטלה חובת המפקד הצבאי להביא את העציר המינהלי תוך 96 שעות ממעצרו לפני שופט. לעציר המינהלי אמנם יש כעת זכות להגיש ערעור שידון בפני שופט, אך את מועד הדיון בערעור קובע היועץ המשפטי של מחנה המעצר בקציעות, בהתייעצות עם השב"כ. השופט שמגר פסק, כי "יש לפחות לוודא כי הערעור יישמע תוך שבועיים-שלושה לכל היותר ממועד הגשת הערעור".¹³ בפועל, כל הערעורים מתקיימים חודש ויותר לאחר המעצר ורובם מאוחר יותר.

ברוב המקרים מתקיים הערעור בקציעות. נוכחים בו, פרט לשופט, נציג התביעה הצבאית, המערער, פרקליטו, וגם איש השב"כ. אלא שהחומר, ברובו המכריע, חסוי בפני המערער ופרקליטו. לעורך-הדין ולעציר לא נמסרות כל ראיות על סיבות המעצר, אלא מידע תמציתי בלבד, שאינו מפורט דיו כדי שיוכלו לטעון נגדו. גם השופט נסמך בעיקר על המידע ועל ההסברים שנותן איש השב"כ - ואלה נסמכים על דיווחים מפי מודיעים - בלא שיש לו אפשרות לבחון אותם. במקרים רבים מתקיים הליך זה בדלתיים סגורות, בלא נוכחות העציר וסניגורו, ולפעמים עוזב גם התובע את האולם ומשאיר את איש השב"כ ואת השופט לדון לבדם בתיק.

מספרת עו"ד תמר פלג-שריק מהאגודה לזכויות האזרח:
ב-24.11.1988 התקיים ערעורו של אחמד עבד אל-והאב דאים. בפני השופט מונח טופס שעליו יסמן בעיגול את החלטתו, שתהא אחת מארבע ההחלטות האפשריות:

- א. לדחות את הערעור, ואז יישאר צו המעצר בתוקפו.
 ב. לדחות את הערעור, אך תקופת המעצר תימנה מיום המעצר בפועל, כך שסיומה יהיה ביום.....
 ג. לבטל את הצו המינהלי.
 ד. לקבל את הערעור ולהעמיד את תקופת המעצר המינהלי על.....כך שסיומה יהיה ביום..... תאריך ההחלטה.....

בטופס זה אין מקום לנימוקים. השופט רשאי היה לתיתם על גבי דפים, שכל הנראה הועמדו לרשותו. עתה שונה הטופס ונוספו בו שורות אחדות לנימוקים.¹⁴

השופטים עושים שימוש מצומצם בסמכויותיהם, ולעתים נדירות מבטלים צווי מעצר מינהליים (ראו נספח ב'). גם אם יחליט השופט לבטל את צו המעצר או לקצר את תקופת המעצר, אין מניעה להטיל על העציר צו מעצר מינהלי חדש אחרי שחרורו.

קיימות ראיות רבות לכך, שהשימוש הנרחב במעצר מינהלי במהלך האינתיפאדה לא נועד לצורכי מניעה, אלא משמש תחליף לענישה: רובן המכריע של הראיות הגלויות המובאות כנימוקים להטלת מעצר המינהלי עוסקות בעבירות שבוצעו בעבר. הדיון כולו מתנהל בהקשר לעבירות אלו, והשופטים אינם מנסים לברר, האם צפויות מהמערער סכנות חמורות דיין כדי להצדיק את מעצרו במעצר מונע. נשיא בית המשפט העליון הציע הסבר לכך שהדיון מתנהל כולו על עבירות שבוצעו בעבר:

"יכול להיות כמובן שהערכת המצב כלפי העתיד תתבסס על מעשים שבעבר, וכמעט מן הנמנע שהדבר יהיה אחרת, שהרי מסקנתו ההגיונית של בעל סמכות צריכה להתבסס על עובדות, ואין כעובדות העבר כדי ללמד על מה שצפוי בעתיד".¹⁵

הקשר הזה, שמציג נשיא בית המשפט העליון, השופט שמגר, בין עבירות שבוצעו בעבר לבין אפשרות של ביצוע עבירות בעתיד, הוא בעייתי. קשה להניח שאפשר להצביע על קשר הכרחי בין ביצוע עבירות בעבר לבין סכנה ממשית ובלתי-נמנעת לביטחון המדינה במקרים של יותר מ-14,000 בני אדם שנעצרו כך, בלא משפט.

יתר-על-כן, מתוך הדיון המשפטי בערעור עולה, כי מערכת הערעורים כולה (כולל השופטים, התובעים ופרקליטי המערערים) מתייחסת להליך הערעור כאל ערעור על חומרת עונש לכל דבר. כיצד ניתן להסביר קיצור תקופת מעצר מינהלי מ-6 חודשים ל-4 חודשים? האם במהלך הערעור התברר לשופט, כי הסכנה הצפויה מן המערער תחלוף בתוך ארבעה חודשים למעצרו ולא בתום שישה חודשים, כפי שסברו קודם?

4. מי מחליט על מעצר מינהלי - מי מחליט על הארכתו?

אחת הבעיות שעליהן הצביעו רבים מהמרוויינים היא חוסר הוודאות הכרוך במעצר מינהלי. רבים אינם יודעים את העילה למעצרים. במקרים מסוימים דיווחו עצירים, כי הם נקראו למינהל האזרחי, שם אולצו לבחור בין שתי אפשרויות: נסיעה כפויה לחו"ל למספר שנים או מעצר מינהלי. לכמאל אסתל מעזה, מרצה באוניברסיטה, הוצגו האפשרויות בצורה צינית: שלוש שנים באוקספורד או שנה בקציעות. משסירב לנסוע לחו"ל, הוצא נגדו צו מעצר מינהלי.

ברבים מן המקרים אין העצירים מקבלים עם מעצרו צו כתוב, ופעמים אף לא אחרי העברתם לקציעות, כך שאינם יודעים בוודאות מתי יפוג תוקף הצו. למעשה, לעולם אין העצירים יודעים מתי ישתחררו שכן עם פוג תוקפו של צו המעצר המינהלי הוא עשוי להיות מחדש.

מספר ד"ר עבד א-סתאר קאסם משכם, שמעצרו הוארך פעמיים:

"בניגוד לאסיר שפוט, שידוע כי הוא ייצא לחופשי ביום מסוים, העציר המינהלי לא יודע. זה יוצר מצב נפשי קשה ולא יציב. למשל, כשחידשו לי את המעצר בפעם הראשונה, לא הודיעו לי על כך. ביום שהמעצר נגמר הודיעו לכל בעלי המספרים שתקופת מעצרום נגמרה, והמספר שלי לא היה ביניהם. שאלתי את הקצין והוא הבטיח לברר עבורי. הוא חזר עם התשובה שחידשו את המעצר. בפעם השנייה שחידשו את המעצר, הודיעו לי 8 ימים לפני תום התקופה. זה פשוט משחק בעצבי האנשים, משחק מכוון".

עבד אל-ראוף גאבן, ששחרר לאחרונה אחרי מספר מעצרים מינהליים חוזרים, מוסיף כי חוסר הוודאות מלווה את העציר המינהלי גם עם שחרורו. "השאלה היא, כמה זמן יעבור עד שיעצרו אותי שוב", הוא אומר. "ישנם אנשים שמשתחררים, שוהים לעתים ימים ספורים 'בחוקי', ונעצרים שוב".

כשהשתחרר סאלם מסרוגי ממעצר מינהלי של שישה חודשים, הודיעו לו שעליו לעזוב את האיזור לירדן, או שיעצר שנית. 17 ימים היה מסרוגי מחוץ לקציעות, מהם, במשך שבעה ימים התייצב מדי יום במינהל האזרחי ועשרה ימים היה בביתו בשל עוצר שהוטל על מקום מגוריו. השב"כ הפעיל עליו לחצים קשים לעזוב, ומשלא עזב, הוצא נגדו צו מעצר מינהלי למשך שנה.

כ-10%-15% מהעצירים המינהליים נחקרים תחילה, ורק עם תום החקירה - בדרך-כלל ביום ה-18 למעצרו - הם מועברים לקציעות ושם נמסר להם כי הם עצורים במעצר מינהלי. הליך לא חוקי זה מצביע על אפשרות, שעצירים שלא הודו בחקירה, או שלא הצטברו נגדם די ראיות, נעצרים במעצר מינהלי.

חלק גדול מהצווים המינהליים מוצא אחרי המעצר בפועל. כשהעצירים מקבלים את

הצו לידיהם, שבועות אחרי יום המעצר, הוא כתוב עברית ואין הוא מפרט את זכויותיהם כעצירים מינהליים.

למעלה מ-25% מהעצורים מקבלים צו מעצר מינהלי שאינו נושא את תאריך מעצרו בפועל, אלא תאריך מאוחר יותר. כלומר, הם נעצרו תחילה, מסיבה כלשהי, ורק אחר-כך הוצא נגדם צו מעצר מינהלי. במקרים מסוימים מתייחסים השופטים לנושא זה בעת הערעור ומקצרים את תקופת המעצר בהתאם, אולם בדרך-כלל אין הם עושים זאת.

5. היכן מותר להחזיק עצירים מינהליים?

בעקבות מלחמת העולם השנייה, בה הועברו עצירים אל מחוץ לגבולות מדינותיהם, קבעה אמנת זינווה הרביעית בבירור, כי עצירים מינהליים יוחזקו רק בתוך השטח הכבוש.¹⁶

רוב עצורי השטחים הכבושים בידי ישראל מוחזקים בשטחה של ישראל עצמה, במחנה המעצר קציעות שבנגב. על הפרה ברורה זו של אמנת זינווה מחו ארגונים בין-לאומיים, לרבות הצלב האדום הבין-לאומי. בעניין זה חרג הצלב האדום ממנהגו שלא להתבטא בשאלות של מדיניות, ופרסם הודעה פומבית שבה גינה את הפרת האמנה.

אך בעניין זה פסק בית המשפט הגבוה לצדק בניגוד לדעה זאת, המקובלת בעולם, וקבע שהחזקת עצירים בקציעות היא חוקית. ב-1988 עתרו עצירים מינהליים לבג"צ נגד שר הביטחון, וטענו כי החזקתם במיתקן כליאה בישראל נוגדת את סעיפים 76, 49 ו-80 של אמנת זינווה. לטענתם, אפילו אין האמנה משקפת משפט בין-לאומי פומבי מינהגי, היא מחייבת את ממשלת ישראל, הן מכוח היותה חלק מפקודות המטה הכללי של צה"ל, והן על יסוד הכרזותיה של הממשלה, כי תיישם הלכה למעשה את חוקיה או עקרונותיה ההומניטאריים של האמנה.

בית המשפט הגבוה לצדק דחה את העתירה ופסק, כי החזקת עצירים מינהליים מן השטחים במיתקן כליאה בישראל תואמת את תחיקת הביטחון, וכי האמור באמנת זינווה הרביעית אינו ניתן לאכיפה בבתי המשפט בישראל, מאחר שאין האמנה בחזקת דין ישראלי פנימי.

כמו כן קבעו שופטי בג"צ, כי "היעדר איזכור של סעיף 76 לאמנה בתוך שורת הסעיפים המנויים בסעיף 79 - אשר קובע את הכללים המנחים העקרוניים לגבי תנאי המעצר המינהלי - מורה על אי-תחולתו של סעיף 76 כחלק מהעקרונות החלים על עצירים מינהליים".

במלים אחרות, קבעו השופטים, היות שההוראה המפורשת באמנת זינווה - שאין להעביר אזרחים מאיזור כבוש לתוך המדינה הכובשת - נמצאת בסעיף שאינו מתייחס ישירות למעצר מינהלי, אין היא חלה על עצירים מינהליים.¹⁷

6. באילו תנאים יש להחזיק את העצורים?

אמנת זינווה הרביעית קובעת בבירור מה יהיו תנאי מעצרם של עצירים מינהליים (סעיפים 79-135). כיוון שנגד עצירים מינהליים לא תלוי כתב-אישום, יש לאפשר להם תנאי מעצר טובים מאלה של אנשים שנשפטו והורשעו. עיפי האמנה יש לשכנס במבנים ולהגן עליהם מפני פגעי האקלים, לספק להם מתקני היגיינה ורפואה נאותים, תאורה נאותה, מצע הולם ודי שמיכות, ואין לחייבם לעבוד. האמנה מדגישה במפורש, כי

המעצמה העוצרת חייבת לנקוט את כל האמצעים הדרושים והאפשריים כדי להבטיח שמוגנים ישוכנו מראשית המעצר בבניינים ובמחנות המשמשים ערובה מלאה, ככל האפשר, להיגיינה ולבריאות, ומספקים הגנה יעילה בפני חומרות האקלים והשפעות המלחמה... המקומות יהיו מוגנים לחלוטין בפני רטיבות ויהיו מוסקים ומוארים למדי.¹⁸

ישראל אינה ממלאת את רוב דרישות הסעיף הזה. עצירים במחנה המעצר בקציעות (המכונה "אנסאר III") אינם מוחזקים בבניינים אלא באוהלים, הם אינם מוגנים מפני פגעי האקלים, והטיפול בהם נוקשה בהרבה מזה שניתן לעצירים בבתי הכלא של המשטרה (לפרטים ראה פרק ד').

סעיף 116 קובע, כי לכל עציר הזכות לקבל מבקרים בפרקי זמן קבועים ולעתים קרובות ככל האפשר. במידת האפשר, גם עצירים יורשו לבקר בבתיהם במקרים דחופים, במיוחד במקרי מוות או מחלה קשה של בן משפחה.

מאז תחילת פעולתו בחודש מארס 1988 ועד סוף אוקטובר 1991, משך שלוש שנים וחצי, לא התקיים כל ביקור במחנה המעצר בקציעות ולא ידוע לנו על מקרים שהותר לעצירים לבקר את משפחותיהם במצבים מיוחדים, כגון אלה שצוינו לעיל. מאז אוקטובר 1991 מותר לעצירים מינהליים לקבל פעם בחודש שני ביקורים, שבהם משתתפים רק שני מבקרים בכל פעם. משך הביקור מוגבל לחצי שעה, הגבלה לא סבירה המקשה מאוד על המשפחות, שרובן מתגוררות הרחק משם ונאלצות לבזבז זמן רב בנסיעות. תהליך אישור הביקור הוא ארוך ומסורבל, והפונים נאלצים לחכות ימים ושבעות עד שביקורם מאושר.

(שאר הפרטים הנוגעים לתנאי המעצר, כגון קבלת דברי דואר ואספקת מזון ומים, דונים בהרחבה בפרק ד').

מעצרים מינהליים - הרקע ההיסטורי

בשנת 1945 חוקקה ממשלת המנדט הבריטי בארץ-ישראל תקנות הגנה לשעת חירום. תקנה 111 בחקיקה זו קבעה כי כל מפקד צבאי מוסמך לעצור אדם במעצר מינהלי. התקנות קבעו כי משך המעצר לא יעלה על שנה אחת, אך בתיקון משנת 1946 בוטלה הגבלת הזמן על משך המעצר. התקנות קבעו כי עציר מינהלי רשאי לערער על מעצרו בפני ועדה מייצעת שהוסמכה להגיש את המלצותיה למפקד הצבאי, אך להמלצות הוועדה לא היה כל תוקף מחייב.

חקיקה זו התבססה על תקנות החירום שנקבעו בשנת 1937, במטרה לטפל במהומות של האוכלוסייה הערבית. מתוקף תקנות אלה ניתנה למפקד הצבאי סמכות לעצור חשודים בהשתתפות או במתן עזרה למעשים אלימים, ולהחזיקם במעצר בלא להביאם בפני שופט. מספר לא מבוטל של יהודים וערבים כאחד נעצרו מתוקף תקנות אלו. להלכה, היתה לנעצרים הזכות לדרוש חקירה ביחס לסיבות מעצרו, אך למעשה, רבים נעצרו על סמך שמועות או טעויות בזיהוי, בלא שתיערך כל חקירה. התקנות העניקו לנציב העליון "שיקול דעת בלתי-מוגבל", במטרה להגן על ביטחון הציבור, להבטיח ההגנה על ארץ-ישראל, להשליט סדר ציבורי, לדכא התקוממות, מרד ופרעות, ולקיים את האספקה והשירותים ההכרחיים לציבור.¹⁹

רוחב הסמכויות שהעניקה חקיקה זו לנציב העליון עורר מחלוקת בקרב ההנהגה הבריטית. שופטים ועורכי-דין בריטיים הצביעו על כך, שלמשטרת המנדט ניתנו, מתוקף תקנות ההגנה לשעת חירום, סמכויות רחבות מדי. בית המשפט הגבוה לצדק הבריטי אף הבהיר, כי החזיקת אדם במעצר ללא משפט עלולה לעמוד בניגוד לאחד מעקרונות היסוד של החוק האנגלי, שעל פיו "לא ייענש אדם פעמיים על אותו מעשה". בית המשפט הצביע על כך, שהעצור ריצה כבר את עונשו, ורק אחר-כך הוצא נגדו צו מעצר מינהלי.²⁰ ב-7 בפברואר 1946 ערכו חברי הסתדרות עורכי-הדין היהודיים בארץ-ישראל כינוס מחאה נגד התקנות לשעת החירום. את הכנס, שהשתתפו בו ארבע-מאות חברים בקירוב, פתח די"ר מ. דונקלבלום, שאמר:

אמנם תקנות אלה הן סכנה לכל היישוב, אולם לנו, כעורכי-דין, עניין מיוחד בהן: יש כאן הפרה של מושגים אלמנטריים של חוק, צדק ומשפט. התקנות נותנות סנקציה לשרירות מוחלטת של השלטונות האדמיניסטרטיביים והצבאיים. שרירות זו, גם אם היא מאושרת על-ידי מוסד מחוקק, היא אנרכיה. התיקון האחרון לתקנות ההגנה הוא חוליה אחרונה בשרשרת, וחבל שלא הגבנו בעוד מועד, כשפורסמו תקנות ההגנה, 1945.²¹

בין נושאי הדברים בכנס היה גם יעקב שפירא, לימים שר המשפטים בממשלת ישראל, שאמר:

המשטר שהוקם עם פרסום תקנות ההגנה בארץ-ישראל אין דומה לו בכל ארץ נאורה. אף בגרמניה הנאצית לא היו חוקים כאלה, ומעשי מיידאנק ודומיהם היו אף שם נגד אות החוק הכתוב. רק צורת משטר אחת תדמה למסיבות אלה - מעמדה של ארץ כבושה. אמנם מרגיעים אותנו בכך שהתקנות מכוונות אך ורק נגד העבריינים ולא נגד כלל האזרחים, אולם גם המושל הנאצי באוסלו הכבושה צהיר כי לא יאונה כל רע לאזרח שילך אחר עסקיו בלבד.²²

מתוקף תקנות אלו עצרו הבריטים יהודים וערבים כאחד. בקרב היהודים היו אלה העולים ה"בלתי לגאליים" (ומי שסייעו להם לעלות) ואנשי המחתרות. עשרות מפעילי לחי"י ואצ"ל נעצרו בשנות ה-40 והועברו ללא משפט למחנות כליאה בארץ ובמזרח אפריקה. העצורים במזרח אפריקה הוחזקו במשך שנים ארוכות במרחק עצום מבתיהם, ומדי שישה חודשים הוארך מעצרם של רבים. אחרים שוחררו, מבלי שהובאו לדין. ד"ר כהן, בן 73, ישב 6.5 שנים במעצר מינהלי ושוחרר ב-12 ביולי 1948. בראיון **לצלם** סיפר ד"ר כהן על תקופת מעצרו.²³

המעצר המינהלי, או 15B כמו שקראו לזה אז, הוא המצאה אנגלית שהתחילה במלחמת הבורים ב-1899. אני חושב שזה חוק אנושי ויש בו היגיון. זהו מעצר מונע - כשיש עדויות נגד מישהו עוצרים אותו לשישה חודשים או לשנה. החוק הגיוני, אדבר עוד על הביצוע שלו.

בכל אופן, התנאים של העצירים המינהליים היו טובים בהרבה מאלה של השפוטים. השפוטים ישבו בחדרים, כלואים כל היום, פרט לשני טיולים בחצר. אנחנו היינו חופשיים משש בבוקר עד חשיכה - היו לנו מיטות, מזרנים, שמיות. לא היתה צפיפות. מותר היה לקבל מכתבים כמה שרוצים. כל שבוע היה ביקור ומותר היה להביא אוכל וסניגוריות ללא הגבלה! [הראיון המלא ראו נספח א'].

תיאור דומה של תנאי החיים במחנות המעצר באריתריאה מסר גם הרב אברהם ילין, ששימש כרב ושוחט של העצירים ושהה באריתריאה שישה חודשים. בדו"ח שהגיש עם שובו מאפריקה מתאר הרב ילין את תנאי המעצר. את תנאי המגורים הוא מגדיר כנוחים. הוא מדווח על קיומו של בית כנסת שבנו מהנדסים בריטיים לבקשתם של העצירים, על קיומה של קנטינה המספקת לעצירים פירות וירקות טריים, ביצים, שימורי מזון וצורכי ניקיון ורחצה במחירים סבירים. השירות הרפואי מלא וניתן על-ידי רופאי הצבא הבריטי. המזון מצוי בשפע ובכל יום ניתן לאסירים בשר. הרב מספר שהוא עצמו העלה במשקל בעת שהותו במחנה. העצירים מבליים את רוב זמנם בלימודים, רבים מהם לומדים בקורסים בהתכתבות, והאקדמאים שבין העצירים מרצים בפני שאר העצירים. העצירים מקבלים דואר ועיתונים ללא הגבלה ואף מוציאים עיתון משלהם בכתב-יד. במחנה יש מתקנים לכדורגל, לכדורסל ולטניס, ואף קיימת תוכנית לבניית בריכת שחייה.

בקולנוע של המחנה מוקרנים סרטים מעודכנים, אשר חלקם טרם הגיעו לפלשתינה. לסיכום דבריו אומר הרב ילין:

I do not wish to make this sound like an Eritrean idyll; the men are deprived of their liberty which is always irksome, and I know it is impossible to console people who are parted from their loved ones. But if this article relieves them of some of the anxiety which they must have felt regarding conditions out there, then the purpose for which it was written has been achieved.²⁴

(״אין ברצוני שהדברים יישמעו כאילו באריתריאה שוררת אידיליה; מהאנשים נשללת חירותם, דבר שאינו חדל להציק, ואני יודע שאין ניחומים לאנשים שהופרדו מאהוביהם. אבל אם דו״ח זה מרגיע מעט מן החרדה שבוודאי חשו ביחס לתנאים השוררים שם, כי אז הושגה מטרת כתיבתו״).

במבצע ארצי שערכו הבריטים לחיפוש מחסני תחמושת ב״שבת השחורה״, 29 ביוני 1946, נעצרו 2,718 איש, מהם 59 נשים, במעצר מינהלי. העצירים נלקחו לעתלית ובשל חוסר מקום הועברו משם למחנה מעצר מאולתר ברפיח. בין העצירים היו רבים מראשי היישוב היהודי, וביניהם הרב י״ל פישמן, מ״מ יו״ר הנהלת הסוכנות; משה שרתוק (שרת), מנהל המחלקה המדינית של הסוכנות; דוד רמז, יושב-ראש הוועד הלאומי; ברנרד (דב) יוסף ויצחק גרינבוים, חברי הנהלת הסוכנות. עם מעצרו סירבו העצורים למסור לבריטים את שמותיהם ואת טביעות האצבעות שלהם.

משנפוצו שמועות בקרב העצירים על עינויים במהלך החקירות, הם פתחו בשביתת ועב. השביתה הופסקה רק משהגיעו להסכם עם הבריטים, ששלושה מנציגי העצירים יהיו נוכחים בעת החקירות. מעצרו של אנשים כה רבים, בהם מראשי היישוב, והשמועות על עינויים, עוררו תגובות סוערות ביישוב היהודי. בכל הארץ נערכו הפגנות מחאה, ובאחת מהן, שנערכה בחיפה, נפצעו ארבעה מפגינים מירי חיילים בריטיים. כעבור ימים אחדים, ב-3 ביולי, שוחררו 200 קטינים מבין העצורים, ואחר כך שוחרר כל מי שהסכים לתת את שמו ואת טביעות אצבעותיו.²⁵

בעקבות הפיצוץ במלון המלך דוד, ב-22 ביולי 1946, נעצרו 700 איש במעצר מינהלי ונשלחו למחנה המעצר ברפיח. מעצרים מינהליים נמשכו גם בתקופה שלאחר-מכן. בעקבות כל פעילות של המחותרות נגד הבריטים הוטל באיזור שבו אירע הדבר עוצר, נערכו חיפושים, ובכל פעם היו נעצרים כמה עשרות אנשים ונשלחים לרפיח למעצר מינהלי. בספטמבר 1946 היו במחנות המעצר בפלשתינה ובאריתריאה 1,500 עצירים מינהליים יהודים, גברים ונשים. בתקופה שלאחר-מכן פחת מספרם של העצירים

המינהליים, וב-13 בינואר 1947 היו מבקר ב-1,140 האסירים הפוליטיים היהודים
859 עצירים מינהליים.

עם הקמתה של מדינת ישראל ב-1948 אומצו, כאמור, תקנות ההגנה (שעת חירום),
1945 כחלק מההמשפט שהיה בתוקף ערב הקמת המדינה. מיד עם קום המדינה,
בעקבות פרשת אלטלנה ביוני 1948, נעצרו שניים ממנהיגי האצ"ל, הלל קוק ויעקב
וינירסקי (לימים מרידור). כעשרים יום לאחר המעצר הוצא נגדם צו מעצר מינהלי
בחתימת האלוף צבי איילון, ושר הביטחון, דוד בן-גוריון, נתן את הסכמתו להוצאת
הצו. שני העצירים עתרו לבג"צ בטענה שתקנות ההגנה חורגות ממסגרת המנדט, ולכן לא
נקלטו במשפט הישראלי. בפסק-דין של בית המשפט הגבוה לצדק דן השופט קסאן באי-
חוקיותן של התקנות ואמר:

בית-הדין הגבוה לצדק אינו חייב לנהוג על-פי תקנות בלתי-חוקיות הקיימות
בארץ אך ורק מפני שהמחוקק עדיין לא מצא את ההזדמנות לבטלן, הואיל ועדיין
לא נקבעו תקנות לשעת חירום אחרות במקומן.
שופט אינו יכול לנהוג ולדון לפי חוק בה בשעה שהוא משוכנע שהחוק פסול
מעיקרו, ואין לבוא אליו בדרישה לעשות זאת בניגוד למצפונו, אך ורק משום
שהשלטון הנוכחי עדיין לא פסל את החוק רשמית.²⁶

נשיא בית המשפט, ד"ר ברצקי, והשופט קנטרוביץ הביעו את דעתם השלילית על
התקנות כשוללות זכויות יסוד, "ואולם דא עקא, תהא מה שתהא דעתנו על התקנות הללו,
הרי עלי לצייץ כי אין אנו בני חורין בנידון זה". נשיא בית-המשפט אמר:

עלינו לקבל את התקנות כמו שהן, היינו כתקנות בנות תוקף חוקי וכפופות
לפירוש שנתן להן בית-הדין הגבוה ביותר שהיה בזמנו בארץ.

ההתנגדות לשימוש בתקנות ההגנה (שעת חירום) ולמעצרים ללא משפט נשמעה לא רק
בקרבת המערכת המשפטית, אלא גם בכנסת מאנשים המייצגים עמדות פוליטיות שונות.
בשנת 1949 הועלתה הצעה לבטל את התקנות לשעת חירום ולהחליפן בחקיקת קבע
ישראלית. אשר למעצרים מינהליים, הוצע להקים ועדת בירור שתהיה לה סמכות
לשחרר עצירים, ולא סמכות המלצה בלבד. כמו כן הוצע, שאישור הארכתו של מעצר
מינהלי לתקופה העולה על שלושה חודשים יהיה מותנה בעיון מחודש של הוועדה.²⁷

בדיון שנערך בכנסת על ההצעה, הבהיר שר המשפטים דאז, פליקס רוזנבליט (פנחס
רוזן):

מאז הקמת המדינה לא היה שימוש בחלקים ניכרים של התקנות משנת 1945,
והחלקים האלה היו למעשה בבחינת אות מתה. מאז הקמת המדינה היו תנודות

במספר העצורים, והשלטונות ראו הכרח במעצרים מטעמים של ביטחון המדינה ושלום הציבור. היום ישנם בסך הכל 8 אנשים, העצורים לפי התקנות משנת 1945. אלה הם טיפוסים מפוקפקים, שאף-על-פי שאין נגדם די חומר להביאם לדין, מעצרים הוא לדעת השלטונות הכרחי מטעמי ביטחון.²⁸

בדין זה בכנסת הביעו את התנגדותם לחוק אנשי מפ"ם, החזית הדתית המאוחדת, הציונים הכלליים הספרדים, מק"י ואנשי תנועת החרות. התומכים בהצעת החוק היו אנשי מפא"י. יוחנן באדר, איש חרות, טען בלהט נגד התקנות ואמר:

מי לא ישב על סמך תקנות החירום הבריטיות? ישבו "הפורשים", ישבו מנהיגי הסוכנות, וישבו אלפים מרפיח. ואני אומר לכם, אתם אינכם יודעים עדיין מי יישב על סמך חוק ההגנה והביטחון החדש הזה שאתם רוצים להוציא עכשיו. יבוא יום ואתם תשבו על סמך החוק הזה שלכם.²⁹

בהצבעה הוחלט להעביר את חוק ההגנה וביטחון לשעת חירום, תשי"ט - 1949 לוועדת החוקה חוק ומשפט. הצעת החוק "הושמה במקרה", כפי שהסביר מאוחר יותר שר המשפטים, פנחס רוזן. החוק מעולם לא התקבל בכנסת, ותקנות ההגנה הוסיפו לחול במדינת ישראל.

בקיץ 1951 נעצרו חברי מחתרת חרדית בחשד של קשירת קשר נגד המדינה, החזקת חומרי נפץ וחבלה, ביצוע מעשי אלימות וכוונה לבצע חבלה בכנסת. בעקבות זאת נעצרו 53 חשודים במעצר מינהלי, על-פי תקנה 111 לתקנות ההגנה לשעת חירום, והועברו למחנה המעצר גילמה. מעצרים של החשודים עורר סערה, ואחדים מחברי הכנסת ניסו לבטל את התקנות. שוב קראו אנשי חרות, מפ"ם, החזית הדתית המאוחדת, מפלגת הציונים הכלליים ומק"י לביטול תקנות ההגנה.

בנאום שנשא בכנסת, קרא מנחם בגין לבטל את השימוש בחוקים הרודניים של המנדט הבריטי, ולהפסיק לעצור אנשים ללא משפט ב"מחנה ריכוז". בתשובה לממלא מקום ראש-הממשלה, משה שרת, שאמר לו: "לא תבחר בין חוק לחוק, כל חוק הוא חוק", הוסיף מנחם בגין:

לא נכון! ישנם חוקים רודניים, ישנם חוקים בלתי-מוסריים, ישנם חוקים נאציים. אני קובע שהיועץ המשפטי שלך אמר בפני בית דין בריטי כי חוקי החירום שבהם השתמשת לא נחקקו כמותם אפילו בגרמניה הנאצית. אל תשאלו אותי מי קובע איזה חוק הוא נאצי ואיזה חוק הוא בלתי-מוסרי. החוק שהשתמשת בו הוא נאצי, הוא רודני, הוא בלתי-מוסרי, וחוק בלתי-מוסרי הוא גם בלתי-חוקי. על-כן, המעצר הוא בלתי-חוקי והצו שלכם הוא שרירותי. לא

היתה לכם כל זכות לעשות זאת, כאשר קיימת כנסת, כאשר קיים בית דין, כאשר יש בידיכם כל מערכת החקירה, למה פתחתם מחנה ריכוז?³⁰

תופיק טובי ממק"י הצטרף אף הוא לתביעה "לבטל חוקים בלתי-דמוקרטיים אלה". הוא הוסיף: "אנו גם תובעים שעצורי תקנות שעת חירום ישוחררו מיד, כי מאסרם הוא בלתי-חוקי ואנו מתנגדים לו". גם שר המשטרה, בכור שיטריה, טען כי יש להחליף את חוקי שעת חירום בחוקים אחרים; "אולם", אמר, "כל זמן שלא הוחלפו בחוקים אחרים, הם חוקי המדינה ויש להשתמש בהם".

שר המשפטים, פנחס רוזן, הבהיר כי:

המעצר האדמיניסטרטיווי נועד בכלל למצבים כאלה שאמנם ישנן ידיעות מפורטות בידי השלטונות, אך אי-אפשר להביא בפני בית המשפט הוכחות מספיקות. לפי החוק הקיים אפשר להחזיק אנשים במעצר אדמיניסטרטיווי במשך שנה אחת. ממלא מקום ראש-הממשלה כבר הסביר שלא היה בכוונת הממשלה להשתמש בחוק זה לתקופה ממושכת, אלא רק להרוויח זמן, כדי לבצע את החקירה ואחר-כך לשחרר את האנשים שאין נגדם הוכחות מספיקות להביאם לבית המשפט ולהביא את השאר בפני בית-דין.

בסוף הדיון קיבלה הכנסת החלטה:

הכנסת מחליטה שתקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, הקיימות עדיין במדינה מאז השלטון הבריטי, עומדות בניגוד ליסודות של מדינה דמוקרטית, ומטילה בזה על ועדת החוקה חוק ומשפט להביא לכנסת הצעת חוק לביטול התקנות הנ"ל.³¹

נוסף על כך הקימה הכנסת ועדת חקירה בעניין עצירי מחנה גילמה. מסקנות הוועדה, שהוגשו כעבור שלושה חודשים, הכילו ביקורת חמורה על דרכי המעצר ועל תנאי המעצר של העצירים.³² למרות החלטת הכנסת לא בוטלו התקנות, ועצירי גילמה שוחררו זמן קצר אחר-כך. ארבעה מהם הועמדו לדין ונידונו לתקופות מאסר שבין שישה חודשים לשנה, וכל השאר שוחררו ללא כל משפט ובלא שהוגש נגדם כתב-אישום.³³

במהלך שנות ה-50 ובמחצית הראשונה של שנות ה-60 הועלו בקביעות הצעות לביטול תקנות ההגנה.³⁴ תקנות ההגנה לא בוטלו, כיוון שהן סיפקו את הבסיס החוקי לממשל הצבאי. כשבוטל הממשל הצבאי פחת השימוש בתקנות ההגנה באופן ניכר, ואז גברה נכונות הממשלה להסכים לביטולן. ביוני 1966 אמר שר המשפטים דאז, יעקב שמשון שפירא:

תקנות שעת חירום 1945 מקומן לא יכירן בספר החוקים שלנו. אין להסתפק במחיקות שמחקנו בהן עד עתה.³⁵

במשרד המשפטים הוקמה ועדת מומחים לבדיקת התקנות ולהכנת הצעות לגבי התקנות שניתן למחוק, אולם עם פרוץ מלחמת ששת הימים, ביוני 1967, הפסיקה הוועדה את עבודתה - לדברי שר המשפטים - עקב "מצב החירום האקוטי".³⁶

בשנות החמישים והשישים קבע בית המשפט העליון בשורה של פסקי-דין, שכל פעולה מינהלית הפוגעת בחירות הפרט ואינה מעוגנת בחקיקה - בטלה. למרות זאת, ולמרות שמטרתם של המעצרים המינהליים היא מניעתית בעיקרה, היו מקרים שהשתמשו בהם כאמצעי ענישה על עבירות ביטחוניות קלות. כך, למשל, נעצרו בשנת 1956 שני תושבי כפר ערה במעצר מינהלי למשך חודש, בשל פגיעה בכבוד המדינה בעת הנפת הדגל. באותה שנה נעצרו שישה מתושבי סחנין במעצר מינהלי למשך חודש, משום שרגמו באבנים את מכוניתו של המושל הצבאי.³⁷

ב-1967, לאחר כיבוש השטחים, הוציאה מדינת ישראל צו שקבע, שהחוק שחל בשטחים לפני כניסת צה"ל ישאר בתוקפו. נוסף על כך, בשל המחלוקת בשאלת תקפותן של התקנות לשעת חירום המנדטוריות בשטחים, הוצא צו בדבר הוראות הביטחון, התשכ"ז - 1967, ובו נקבעו מחדש תקנות דומות לתקנות המנדטוריות, תוך עריכת שינויים שנועדו להתאים את הצו לדרישות אמנת זינווה. לגבי השנים הראשונות לאחר הכיבוש אין בידינו נתונים על מספרם של המעצרים המינהליים בשטחים. באביב 1970 היו 1,261 מתושבי השטחים במעצר מינהלי, מהם למעלה מ-220 לתקופה של יותר משנה.³⁸ ב-1971 ירד מספר המעצרים המינהליים ל-445. בשנים 1973-1977 עמד מספר המעצרים המינהליים על כ-40 במוצע לשנה.³⁹

בשנת 1979 הוסדרו המעצרים המינהליים בישראל בחוק מיוחד - חוק סמכויות שעת חירום (מעצרים) תשל"ט - 1979. חוק זה קבע פרוצדורה מיוחדת למעצרים מינהליים והבטיח ביקורת שיפוטית סדירה על פעולות הרשות המבצעת, שלה ותונה סמכות המעצר. חוק זה הוא הרפורמה הגדולה ביותר שנעשתה בתקנות ההגנה מאז הקמת מדינת ישראל. הוא ביטל את תקנה 111, שהעניקה למפקד הצבאי סמכות להכריז על מעצר מינהלי, והעביר סמכות זו לשר הביטחון בלבד. תקופת המעצר המינהלי הוגבלה לשישה חודשים, ונקבע כי חובה להביא את העציר בפני נשיא בית משפט מחוזי אחת לשלושה חודשים לפחות. על החלטת נשיא בית המשפט המחוזי רשאי העציר לערער לבית המשפט העליון.

שר המשפטים דאז, שמואל תמיר, קשר את ניסיונו האישי עם תיקון החוק. בעת הגשת הצעת החוק אמר:

בחודש מאי 1947, יחד עם עוד ארבעים ותשעה לוחמים, גורשתי לגלות קניה מכוח התקנות האלה, ואני רואה לעצמי, כאמור, לזכות ולכבוד להציע את ביטולן והמתן בחוק הישראלי, ששמירת העקרונות הטובים והדמוקרטיים של שלטון החוק והבטחת זכויות האדם, במקביל לשמירה על צרכי ביטחון, מעוגנים בו.⁴⁰

פרופסור קלינגהופר מבליט במאמרו, "מעצר מניעת מטעמי ביטחון",⁴¹ את הסכנות שבשינוי החוק. קלינגהופר מבהיר, שחוק המעצרים ניסה להפחית מחומרת הסמכות המרשה לגזור על אדם מעצר מניעתי, על-ידי מתן סמכויות לבית המשפט המחוזי לבקר את צו המעצר. אולם עתה, הוא מדגיש, "הכינוי מעצר מינהלי, שהיה מקובל לגבי צווי המעצר על-פי תקנה 111 לתקנות ההגנה, איננו הולם עוד את צווי המעצר על-פי החוק החדש". למעשה, מאז השינוי, הן הרשות השופטת והן הרשות המינהלית אחראיות על מעצר ללא משפט. אולם, בהתייחסו לפסיקת בית המשפט העליון בעתירת הרב מאיר כהנא וברוך בן יוסף, טען קלינגהופר, כי "אם אמנם נכונה גירסת פסק-הדין, לפיה לא ימיר נשיא בבית המשפט המחוזי את שיקול שר הביטחון בשיקוליו הוא, הרי עם כל התמורות שחלו, התכונה המינהלית הטהורה של צו המעצר, שהיתה עיקרו של ההסדר הקודם, נשארה על כנה". כלומר, אם ממילא אין בית המשפט מוסמך לשים את שיקוליו תחת שיקוליה של הרשות המינהלית - השינוי שחולל החוק אינו מהותי. בהמשך לדבריו של קלינגהופר ניתן לשאול, האם אין בשינוי החוק בעיקרו מתן הכשר, באמצעות המערכת המשפטית, לרשות המינהלית להשתמש בצווי מעצר מינהליים?

מי הם העצירים המינהליים?

בין העצירים המינהליים יש עיתונאים רבים, אנשי איגודים מקצועיים, רופאים, סוחרים, פועלים וסטודנטים.⁴²

חלק מן העצירים הם אנשים שנתפסים כמנהיגים פוליטיים, הן ברמה המקומית והן ברמה הכלל-פלסטינית. ב-1988-1989 נעצרו במעצר מינהלי חלק גדול מהמנהיגים בשטחים. בתקופות אחרות נערכו מעצרים המוניים של עורכי-דין, עיתונאים או אנשי איגודים מקצועיים. לפחות 10% מהעצירים נחקרו, ומשלא הודו ולא היה אפשר להעמידם לדין, הוצא נגדם צו מעצר מינהלי. במקרים אחרים נחקרו עצירים מינהליים רק לאחר מעצרו, ולאחר החקירה הועמדו לדין. חלק מהעצורים נתפסו בשעת זריקת אבנים, אף-על-פי-כן לא הוגש נגדם כתב-אישום והם נשלחו למעצר מינהלי.

ככלל, היות שאין מודיעים לעצירים מהי הסיבה למעצרו, והראיות הגלויות מועטות מאוד, קשה לדעת מהן הסיבות האמיתיות לרוב המעצרים. בחלק ניכר מהראיות הגלויות מואשמים העצירים בעבירות כמו ארגון הפגנות, חברות בארגון עוין וכדומה.

בחלוקה גסה ניתן לומר שיש שתי קבוצות עיקריות של עצירים מינהליים: עצירים שביצעו עבירות אך אין מעמידים אותם לדין, אם מפני שהשבי"כ איננו רוצה לחשוף את מקורות המידע שלו, כלומר את האנשים שהסגירו אותם, אם משום שאין די ראיות (בין השאר מפני שהעצירים לא הודו בחקירה). בקבוצה זאת גם עצירים שנעצרו במעצר מינהלי, כיוון שהוא אמצעי נוח ומהיד יותר מהעמדה לדין. או, בלשונו של איש שבי"כ שהודה בעת הערעור על צו המעצר המינהלי שנערך בפני שופט: "המשאבים לא איפשרו לחקור".

הקבוצה השנייה היא של מנהיגים פוליטיים. בין השאר נעצרו פיסל אל-חוסייני, סרי נוסייבה, זיאד אבו-זיאד, גיאד אסחק, רדואן אבו-עיאש וסאמי כילאני, שלימים מונו לחברי המשלחת הפלסטינית לשיחות השלום. מאז החלו שיחות השלום בין ישראל והמדינות השכנות נעצרו מוחמד אל-חוראני וגימאל שובקי, לאחר שמונו לחברים במשלחת. מעצרים מסוג זה מלמדים, כי המעצר המינהלי משמש גם כלי פוליטי להחלשת מנהיגים שהממשל הישראלי מתנגד להם. הוכחה נוספת לכך מצויה גם ביחסם של השלטונות לארגון החמאס. במשך שנים פעל הארגון באופן חוקי ובלא הפרעה. אך משהממשלה החליטה כי פעילותו אינה נראית לה, נעצרו תוך תקופה קצרה בצווי מעצר מינהליים, עשרות מפעיליו.

בית המשפט העליון נתן, למעשה, גושפנקא לנוהג זה, וקבע כי "חתרנות מדינית" דהיינו

פעילות פוליטית מצדיקה מעצר מינהלי. משום-כך קבע, כי אין פסול במעצרו של מנהיגים פלסטיניים תושבי ירושלים.

להלן רשימה חלקית ולא מייצגת של מספר עצירים מינהליים:

עלי נאיף סוויטאת, בן 35, מגינין, חבר המשלחת הפלסטינית לשיחות השלום, נעצר באפריל 1992 בצו מעצר מינהלי למשך שישה חודשים. סוויטאת, עיתונאי בעיתון "א-שעב", הוא בוגר אוניברסיטת ביר-זית, שם שימש יו"ר אגודת הסטודנטים. הוא הביע בגלוי את תמיכתו בתהליך השלום ואת "החשיבות שהשיחות והדיאלוג יחליפו את שפיכות הדמים"⁴³.

סוויטאת נעצר פעמים רבות בעבר, אך כפי שעולה מהרשימה שלהלן, רק פעמיים הועמד לדין, ובכל יתר המקרים נכלא באמצעות צווי מעצר מינהליים. זאת ועוד, הוא מעולם לא הורשע בביצוע מעשי אלימות. (בשל פעילותו שלא בדרכי אלימות בחר בו ארגון אמנסטי הבינ-לאומי כאסיר מצפון).

רשימת מעצרו של עלי נאיף סוויטאת:

1983-1975 - נידון ל-7 שנים על חברות בפת"ח;

אוקטובר 1983 - נידון ל-9 חודשי מעצר בשל מגעים עם ארגון עוין;

דצמבר 1985 - נעצר בצו מעצר מינהלי ל-6 חודשים (התקופה קוצרה ל-4 חודשים);

1987-1986 - מעצרים קצרים;

מארס 1988-1987 מעצר-בית בגינין;

מארס 1988 - 1989 מעצר מינהלי למשך שנה;

בברואר 1991-יוני 1991 - מעצר מינהלי ל-6 חודשים (קוצר ל-4.5 חודשים).

חסיינה עבד-אל-קאדר ממחנה הפליטים בלאטה נעצרה לאחרונה ב-9 באפריל 1992. היא פעילה בוועדת נשים המארגנת גני ילדים. מצבה הבריאותי רעוע והיא סובלת ממחלת לב ומבעיות בעמוד השדרה.

בחומר הראיות הגלוי בערעורה על מעצריה הקודמים (1990, 1988) צוין, כי עבד-אל-קאדר חברה בפת"ח ופעילה בארגון נשים ובארגון הפגנות; איש השב"כ שנכח בערעור הודה, כי אינו יודע מתי התקיימו ההפגנות שבארגון היא הואשמה ואם הן היו אלימות.

אחמד הזאע שריים, בן 44, מקלקיליה, נעצר ב-30 בספטמבר 1990. רק 12 יום אחרי מעצרו הוצא נגדו צו מעצר מינהלי שתוקפו רטרואקטיווי. תחילתו ביום המעצר וסיומו ב-29 במארס 1990 (פרטי המעצר והערעור מובאים בנספח ב').

אחמד שריים היה כלוא במשך 20 שנה. חמישה חודשים אחרי שחרורו נעצר לששה חודשי מעצר מינהלי. לא חלפו שלושה חודשים והוא שוב נעצר לתקופה נוספת של שישה חודשים. שריים סובל מאנמיה קשה ועבר שלושה ניתוחי קיבה. בערעורו על המעצר המינהלי (כחודש וחצי לאחר שנעצר) הורה השופט להעבירו לכלא מסודר ולא להשאירו במתקן הכליאה קציעות. שריים הועבר מקציעות רק חודשיים לאחר מעצרו.

וליד זקוט, בן 31, נשוי ואב לילד, מעזה. נעצר ב-16 ביוני 1992 בצו מעצר מינהלי ל-4 חודשים. בתחילת 1992 מונה זקוט ליועץ למשלחת הפלסטינית לשיחות השלום, ובמסגרת זאת הורשה ב־ב־פברואר 1992 לנסוע לירדן. הוא נעצר סמוך לתחילת הסיבוב הרביעי של שיחות השלום והואשם בפעילות בחזית הדמוקרטית.

ברעורו, שנשמע ב-30 ביולי 1992, נתן זקוט את ההצהרה הבאה:

בתחילת שיחות השלום הייתי בכלא. דעתי היתה, שהשתתפות בוועידת השלום היא צעד הגיוני מבחינתנו. אני חושב שהשלום חשוב לנו, הפלסטינים, לא פחות משהוא חשוב לישראלים. השלום ישים קץ לאלימות, לסבל ולשפיכות הדמים בשני הצדדים.

בהצהרתו ציין גם, כי הוא נתן פומבי לעמדותיו בעיתונים וכי השתתף בתהליך השלום. הוא תיאר גם את השתתפותו בכינוסים פומביים ברצועת עזה. באחד הכינוסים הללו, שהתקיים בעיר עזה בחודש מאי 1992, הוא ביטא בגלוי את התנגדותו לרצח פלסטינים בידי פלסטינים. בהמשך ציין:

פגשתי גם אנשים מהמינהל האזרחי שדיברו איתי על תהליך השלום ועל סיכוייו להצליח. אמרתי שאני בטוח שהשלום חשוב גם לישראלים וגם לפלסטינים, וכי אנו משתתפים במשא-ומתן מפני שהוא חשוב לנו. דיברתי גם על המצב הכלכלי ועל מצבם של הפועלים. מאז ששוחררתי היתה כל פעילות פוליטית, גלויה, ובתמיכה בתהליך השלום. מעולם לא ביצעתי מעשי אלימות ולא קראתי לאחרים לבצעם. מעולם לא נאמר לי, לא במינהל האזרחי ולא על-ידי משהו אחר, כי פעילותי בלתי-חוקית או לא רצויה.

ארגון אמנסטי אינטרנשיונל קבע, כי זקוט הוא אסיר מצפון ותבע את שחרורו המיידי.

סאמי עטאיה זאיד אבו-סמהדאנה, תושב רפיח, בן 30, נשוי ואב לבת. ביולי 1992, אחרי שבוטל צו גירוש נגדו, הוצא נגדו צו מעצר מינהלי. לפני-כן, מ-1985 ואילך, היה סמהדאנה עצור במעצר מינהלי באופן כמעט רצוף משך חמש וחצי שנים בקירוב, לפי הפירוט הבא:

- 29 בנובמבר 1984 - 14 בדצמבר 1984 - מעצר לצורכי חקירה;
- 12 בספטמבר 1985 - 1 בספטמבר 1986 - מעצר מינהלי;
- 18 בדצמבר 1986 - 10 ביוני 1987 - מעצר מינהלי;
- 27 באוגוסט 1987 - 7 בספטמבר 1987 - מעצר לצורכי חקירה;
- 9 באוקטובר 1987 - 13 אוקטובר 1987 - מעצר מינהלי;
- 7 בינואר 1988 - 6 ביולי 1988 - מעצר מינהלי;
- 6 ביולי 1988 - 2 בנובמבר 1988 - מעצר מינהלי;
- 10 באפריל 1989 - 9 אוקטובר 1989 - מעצר מינהלי;
- 9 באוקטובר 1989 - 8 באפריל 1990 - מעצר מינהלי;
- 10 ביוני 1990 - 26 במאי 1991 - מעצר מינהלי;
- 26 במאי 1991 - 25 במאי 1992 - מעצר מינהלי.⁴⁴

ימים ספורים לאחר שחרורו מן המעצר המינהלי, באפריל 1990, נשא סמהדאנה אשה, וכעבור חודשיים נעצר שוב. במהלך מעצרו נולדה בתו הראשונה אותה לא זכה לראות. ב-3.1.1992 הוציא מפקד כוחות צה"ל בעזה צו גירוש נגד סמהדאנה על-פי תקנה 112 לתקנות ההגנה (שעת חירום), 1945. צו זה הוצא בטרם התבררה עתירתו לבג"צ נגד מעצרו המינהלי. סמהדאנה פנה שנית לבג"צ - הפעם עתר נגד הגירוש. בדיון בעתירתו נגד צו הגירוש, הובאה עדותו של אל"מ זאב שאלתיאל, מפקד כלא קציעות:

קטונתי מלאפיין ולקבוע דרכי התנהגות של אנשים באופן מדויק, אבל במהלך התקופה שאני מפקד המתקן ושה אני מכיר את סאמי סמהדאנה, הכרתי אדם בעל יכולת התבטאות אישית גבוהה, קסם אישי וכן יכולת תמרון בין הנפשות הפועלות בגוש בין החוקים והתקנות; להציג את הדברים שמפריעים לו או לחבריו באופן מכובד ונינוח, אשר גרם לי להיענות לבקשותיו ולתת לו יחס שווה לזה שגילה הוא כלפי מפקד המתקן.

אחרי חילופי השלטון בישראל, באוגוסט 1992, בוטל צו הגירוש. סאמי סמהדאנה הועבר בחזרה לקציעות, למעצר מינהלי של שישה חודשים נוספים.

ד"ר סאן אנדוני מבית סחור, בן 35, נשוי ואב לבן, מרצה לפיזיקה באוניברסיטת ביר זית, הוא יו"ר "המרכז הפליסטיני להתקרבות בין העמים". רוב חבריה הפליסטינים של הקבוצה הזאת, המעודדת דיאלוג וקירוב בין ישראלים ופליסטינים, נעצרו במעצר מינהלי.

על מעצרו ב-1989 מספר אנדוני:

בכל התקופה מאז תחילת האינתיפאדה ובפעמים שונות בהן הייתי עצור, מעולם לא נחקרתי. גיליון האישום שלי היה כללי מאוד. נאמר בו שהייתי מן החברים הבולטים בארגון עוין וכי הייתי מסית. זה אישום שגרתי מאוד, אבל השוני במקרה שלי היה שהוא היה כללי מאוד. כשהם האשימו אנשים אחרים, הם פירטו תאריכים ומקומות שבהם לכאורה אירעו המעשים.

אחת ההשערות שלי ביחס לסיבת מעצרי המינהלי היא, שהמינהל האזרחי לא אהב את פעילותי למען התקרבות. הם פחדו מכך, שישראלים ופליסטינים ייפגשו אלה עם אלה. אבל הם לא רצו לומר זאת בפומבי, כי זה היה מביך אותם. לכן, הם שלחו לי מסר בעקיפין. הם השתמשו במכשיר שעמד לרשותם על-מנת למנוע ממני לעשות דברים שלא נראו להם.

בית המשפט הוא מקום שהכל בו מתנהל בצורה מייגעת, והוא מצריך כוח אדם

רב. לעומת זאת, מעצר מינהלי מאפשר לעקוף את כל זה, ומתקני מעצר במידבר לא עולים הרבה כסף. מאז סיימתי את מעצרי המינהלי ניתנה לי תעודת זהות ירוקה והוכיחי בידי חיילים.

שיראן ג'אסר א-סלאימה, בן 37, אב ל-4 ילדים, עיתונאי ב"אל-פג'ר". הוא נעצר שלוש פעמים במעצר מינהלי:
ב-1988 ל-6 חודשים;
ב-1989 ל-6 חודשים (התקופה קוצרה ל-13.5 חודשים);
ב-1990/91 ל-6 חודשים.

מספר א-סלאימה על מעצרו:

בפעם הראשונה שנעצרתי הגיע השב"כ יחד עם חיילים לביתי מוקדם בבוקר, ולקחו אותי לאוהל ברמאללה. נשארתי שם כמה ימים; איש לא שאל אותי שום שאלה ואף אחד לא חקר אותי. אחר-כך לקחו אותי לדהרייה. גם שם לא התקיימה שום חקירה. אחרי 18 יום שם נלקחתי לקציעות.

גם באוהל בדהרייה וגם בנסיעה קיבלתי מכות - באלות ובאגרופים. בדרך לדהרייה זרקו אבנים על חיילי הנח"ל, ואז, כשעיני קשורות וידי כבולות מאחורי גבי, היכו אותי. לא הייתי היחיד; הם היכו את כולנו באוטובוס, באגרופיהם. הם היכו אפילו אחד מאיתנו שנפצע מירייה.

בכל אחד משלושת המעצרים יכולתי ליצור קשר עם עורך-דין. הפרוצדורה היתה, שאחרי 18 יום נלקחנו לקציעות, והודיעו לנו שאנחנו במעצר מינהלי. נאמר לנו לחתום על צווי המעצר המינהלי שלנו. אני לא חתמתי על שלי. אילו עשיתי זאת, הייתי מכיר בסמכותם לעצור אותי בלי משפט. אמרתי להם שאם יש להם הוכחות נגדי, הם צריכים להעמיד אותי למשפט.

בתקופת מלחמת המפרץ הייתי במעצר וביקשנו מסיכות גז, אבל הם לא נתנו לנו. אמרו לנו לשים חתיכת בד לחה על הפנים. בכל פעם שהיה סקאד, סגרו אותנו באוהלים והחיילים חבשו את מסיכות הגז שלהם.

תנאי המעצר בקציעות

ההתייחסות לתנאי הכליאה מחייבת הבהרה טרומית, שהיא בגדר נקודת מוצא: עציר מינהלי לא הורשע בעבירה וממילא אינו מרצה עונש. הוא כלא על-פי החלטה של רשות צבאית-מינהלית בתור אמצעי חירום יוצא דופן. ההבדל בין אסיר המרצה עונש מאסר לבין אדם שנכלא, כאמור, כדי למנוע סיכונים ביטחוניים, מוצא את ביטויו במעמדו של העציר המינהלי ובתנאי המעצר הנובעים מכך.

(נשיא בית המשפט העליון, השופט מאיר שמגר, אחרי ביקור בקציעות).⁴⁵

מחנה המעצר קציעות הוא לא רק הגדול במתקני המעצר בארץ, הוא גם אחד הגדולים בעולם. המחנה ממוקם בנגב המערבי, קרוב לגבול מצרים, ומוחזקים בו בין 5,000 ל-6,000 עצירים, ביניהם עצירים מינהליים, שפטים ועצירים המחכים לתום משפטם.⁴⁶

תנאי האקלים באזור קשים: בקיץ מתקרבות הטמפרטורות ל-40 מעלות ויותר, ובלילות החורף יורדת הטמפרטורה מתחת לאפס. האוהלים אינם מגינים מפני החום והקור, ובימי גשם הם מוצפים במים. מחנה המעצר בקציעות הוקם במאוס 1988 כמחנה זמני, בשל העלייה התלולה במספר העצירים אחרי פרוץ האינתיפאדה. הגדרתו של המחנה כזמני נועדה, כביכול, למנוע קיבוע מצב בעייתי: במדינה דמוקרטית הצבא הוא הגוף העיקרי העוצר ואוסר אנשים. אלא שהמצב הזמני הזה נמשך כבר למעלה מארבע שנים, ואין סימנים לכך שהוא ישתנה. ארעיות מחנה המעצר חשובה אולי לצבא, כיוון שהוא אינו אמור לעסוק בהשגחה על אלפי אזרחים עצורים; אך בפועל הוחזקו במקום ה"ארעיי" הזה משך חודשים ואף שנים למעלה מ-70,000 בני אדם.⁴⁷ הצבא אינו אמון על החזקתם של עצירים, ולכן מוחזקים עצירי קציעות בתנאים קשים בהרבה מאלה המקובלים בכל בתי הכלא האחרים. מספרם הרב של העצירים, יחד עם התפיסה כי המחנה הוא ארעי, יצרו מצב שבקציעות חסרים תנאים מינימליים ההכרחיים בכל כלא מסודר.

על הצפיפות הרבה כתבו שופטי בית המשפט העליון לאחר ביקורם בקציעות:

התרשמנו בבירור שיש לפתור את בעיית הצפיפות הרבה. שיכונם של 28 איש באוהל מחובר... תוצאתו המעשית שהעצירים שוכבים זה לצד זה, ללא כל רווח בין מזרן לרעהו, מקצה האוהל עד משנהו. בנסיבות המקום, יש לצפיפות זו השפעה קשה יותר מצפיפות באוהל אליו פונים המשוכנים בו רק כדי ללון ולנוח... העצירים שוהים בתוך האוהל במשך רוב שעות היום. זה גם המקום בו הם מקבלים ארוחותיהם ועורכים תפילותיהם. בשל כל אלה יש כאן לצפיפות משמעות מכבידה עוד יותר...⁴⁸

מאז ביקורם של שופטי בית המשפט העליון בקציעות ב-1988 ועד היום שופרו תנאי המעצר, אולם בכל זאת, למרות שהעצירים המינהליים לא הועמדו לדין, אינם מואשמים בעבירות כלשהן ועל-פי החוק תנאיהם אמורים להיות טובים משל כלואים אחרים, התנאים בקציעות גרועים בהרבה מאלה שבבתי-הכלא של השב"ס.⁴⁹

תביעה חוזרת של העצירים המינהליים היא להשוות את תנאיהם לפחות לאלה שבבתי הכלא שבחסות המשטרה. על תנאי האקלים הקשים והמגורים באוהלים, שאינם מגינים מפני חום או קור, נוספות מגבלות רבות. להלן מספר דוגמאות לתנאים הגרועים יותר בקציעות:

- א. בקציעות אסורה ענידת שעון. היא מותרת רק לנציגי העצירים (שווישים). לא ברור מה הטעם באיסור זה, פרט להשפלה שבו. בכל בתי הכלא האחרים מותרת ענידת שעון.
- ב. צפייה בטלוויזיה והאזנה לרדיו מותרות בבתי הכלא של השב"ס ואסורות בקציעות. מפקד הכלא, סא"ל שאלתיאל, הסביר לבצלם, כי בשל גודל המחנה הוא חושש מתגובה של העצירים אם יצפו בטלוויזיה.
- ג. בחלק מבתי הכלא ישנה אפשרות להיבדק בידי רופא מבחוץ. בקציעות אין אפשרות כזאת.
- ה. במחנה אין מכבסה. בתנאי הצפיפות הקשים כביסה ביד וייבושה הם בעייתיים.
- ו. לעצירים בבתי הכלא האחרים ישנה אפשרות ללמוד (אם כי בדרך כלל לא מאפשרים להם לגשת לבחינות). בקציעות הלימודים אסורים. נוסף על ההבדלים בין שתי מערכות הכליאה - בקציעות יש בעיות המיוחדות למחנה זה, שחלקן מפורט להלן.

סמכויות מפקד הכלא

מפקד הכלא בקציעות מפעיל סמכויות, שמקורן לעתים אינו ברור, כדי להעניש עצירים על-פי רצונו. בשיחה עם **בצלם** אמר אלי"מ שאלתיאל, כי הוא רשאי להעניש עצירים ולהחזיקם בחדר בידוד לכל תקופה שעולה על רוחו. ואכן, העציר עומר אל-ביק הוחזק בבידוד חודשים תמימים, משום שקילל את מפקד המחנה. במשך כל אותם חודשים בחדר הבידוד הוא לא הורשה לקבל עיתונים או ספרים ולא הורשה לשגר מכתבים. הוא

לא קיבל ביקורי משפחה וגם לא ביקור של אנשי הצלב האדום. את צרכיו עשה בדלי, שאותו הורשה לנקות רק אחת ליממה. רק התערבות נמרצת של האגודה לזכויות האזרח הביאה להעברתו בחזרה לאגף הכללי.

מקרהו של אל-ביק אינו בודד. ענישה זאת אף מנוגדת בבירור לקביעת בג"צ, כי למפקד גוש או לסגנו מותר להורות על החזקה בבידוד עד שלושה ימים, ומפקד הכלא יכול להורות בהוראה אישית להחזיק אדם בבידוד עד 14 יום.⁵⁰

אלימות

בקציעות אין חקירות, אין התעללות או עינויי עצירים, אבל זהו אחד ממחנות הכליאה היחידים בעולם שבו הסוהרים מסתובבים כמושים בתוך איזור הכלא. אווירת הפחד משפיעה על הכלואים ועל החיילים, ועל-פי דברי רבים מהעצירים המינהליים, הפחד הוא התחושה החזקה ביותר המלווה את הכליאה בקציעות.

ב-16 באוגוסט 1988 נהרגו בקציעות איבראהים סאמודי, בן 27, תושב יאמון/גינין, ואסעד גברי שווא, בן 19, תושב שגיאעייה שבעזה. עציר נוסף נפצע. השלושה נפגעו מיירי של אש חיה, בעקבות התפרעות של העצירים באחד האגפים במחנה. לדברי מקורות צבאיים, ההתפרעות החלה דקות אחדות לאחר שנכנסו אנשי הצלב האדום לביקור שיגרתי. אותם מקורות טענו בפני העיתונות, שככל הנראה, מידע שמשרו אנשי הצלב האדום לעצירים, הוא שעורר את ההתפרעות. "העצירים החלו להתפרע, לזרוק כל הבא ליד לעבר חיילי צה"ל בעמדות השמירה. לאחר-מכן התקדמו לעבר הגדרות, ונשקפה לחיילים סכנה. היה צורך לירות לעבר רגלי המתפרעים, אך מכיוון שכ-1,000 מהם הצטופפו במקום אחד ואיימו לפרוץ את הגדרות, נהרגו שניים".⁵¹

באסם מוחמד מילחם, שהיה עציר מינהלי באותה תקופה, סיפר כי המהומה פרצה בעקבות סירובם של העצירים לעבוד באגפי הכלא שאינם בשימוש העצירים. לדבריו, ב-16 באוגוסט 1988 בבוקר הגיעו חיילים רבים בכלי רכב והקיפו את מכלאה 3 באגף ב, שבה היה עצור. כשהעצירים ראו זאת, הם קיבלו החלטה משותפת להתנגד לכל ניסיון פגיעה במי מהעצירים. בסביבות השעה שתיים באותו היום, סיפר מילחם, נכנסו חיילים רבים למכלאה 3 כשהם כמושים באלות ובגז מדמיע. הם הושיבו את העצירים על הקרקע ברחבה שליד האוהלים, עברו מעציר לעציר ושאלו אם הוא מוכן לעבוד מחוץ למכלאה. כל העצירים השיבו בשלילה. אחד מהם אף ענה בחוצפה, ובתגובה היכו אותו החיילים באלה. ברגע זה קמו כל העצירים על רגליהם והחלו לזרוק אבנים וחפצים לעבר החיילים.

מילחם הוסיף וסיפר, שבעקבות ההתפרעות נורק מספר רב של רימוני גז מדמיע לעבר העצירים, ורימונים נזרקו חזרה לעבר החיילים. בשלב מסוים הגיע למכלאה מפקד הכלא, אל"מ דוד צמח, והחל יורה באוויר. שלושה קצינים הצטרפו אליו, וכל הארבעה החלו יורים לעבר העצירים בגובה של קומת אדם.⁵²

מחקירת מצ"ח לא עלו ממצאים ברורים בנוגע לשימוש באש חיה, ובעקבות זאת החליט במארס 1989 הפרקליט הצבאי הראשי דאז, אמנון סטרשנוב, למנות שופט חוקר שיבדוק את נסיבות מותם של השניים. השופט, אלי"מ מרדכי פלד, הגיש את מסקנותיו בנובמבר 1989, והמליץ על סגירת התיק, לאחר שקבע כי הירי היה במצב של סכנת חיים. כמו כן נקבע, כי לא ניתן לקבוע מאיזה נשק נורו השניים. הדו"ח המליץ, עם זאת, על תשלום פיצויים למשפחות.⁵³

אחד הפצועים, שאיבד את עינו בתקרית זו, פנה לצבא באמצעות עורך-דינו, ראגי סוראני, בבקשה לקבל טיפול רפואי הולם. שלוש שנים לאחר פנייתו נענה הפרקליט, כי היות שהעציר השתתף בהתפרעות, הוא צריך לשאת בתוצאות.

בקציעות נהרגו עד כה 28 כלואים בידי חבריהם. איש מתוכם לא היה עצור מינהלי. עינויים של מי שנחשב משתף פעולה כוללים טפטוף ניילון בוער על כל חלקי הגוף, הכנסת ברזל מלובן לפין, שבירת פיקות הברכיים במקלות וקשירת אבנים כבדות לאשכים. בקציעות יש איזור מיוחד ל"טעוני הגנה", לשם מועברים אנשים שחבריהם מתעללים בהם על רקע חשד לשיתוף פעולה עם שלטונות הכלא או על הפרת נורמות מסוימות. התעללויות במי שנחשב משתף פעולה נדירות מאוד בין העצירים המינהליים, ולא ידוע לנו על כל עציר מינהלי שהועבר לאיזור "טעוני ההגנה".

רפואה

אחר מוותיקי העצירים המינהליים אמר: "מטפלים בנו כדי שלא נמות כאן, שנמות אחר-כך בבית". מערכת הרפואה בקציעות היא כמו של רפואה בעת מלחמה. יש ניסיון לפתור בעיות דחופות ביותר, אבל אין רופאים מומחים ואין רפואה מונעת. בשנים הראשונות אפילו לא היו חדרי בידוד לחולים. משהוקמו חדרי הבידוד, הם צוידו במכשור כל כך מינימלי, עד שהם נתפסים כמקום גזירה ולא כחדרי התאוששות. בתנאי האקלים הקשים בקציעות, בצפיפות ובחוסר הנוחות באוהלים, קשה להתגבר גם על מחלות שכיחות כמו שפעת. בשל הצפיפות והתנאים ההיגייניים הקשים מתפשטות בין הכלואים מחלות עור. תלונה חוזרת ששמענו מפי כל העצורים שאיתם שוחחנו היתה, שהתרופה היחידה שהם מקבלים היא אקמול ושתיית מים. מים ואקמול מומלצים בקציעות כפתרון לכל הבעיות - החל באבנים בכליות וכלה בדלקת אוזניים. בכלא גם אין כל התחשבות בצרכים למזון מיוחד של חולי סכרת, חולי לב וכדומה, וכל העצירים אוכלים מזון אחיד.

הרופאים בקציעות הם רופאי מילואים המתחלפים מדי חודש, ואין מעקב מסודר אחרי בריאות העצירים. המגע העיקרי של העצירים הוא עם החובשים, בחלקם בעלי ניסיון דל. הרופא הראשי, רס"ן אלכסנדר אשר, משרת בשירות קבע, אולם אין הוא דואג לרישום מסודר ביומנים, על-אף הוראה מפורשת בנדון.

ד"ר רבאח חסן עבד אל-עזיזי מוהנא מעזה נעצר באוקטובר 1991, ומעצרו הוארך עד אוקטובר 1992. ד"ר מוהנא הוא רופא אנדוקרינולוג ומומחה לסכרת, ובמשך שנים שימש סגן יו"ר אגודת הרופאים ברצועת עזה. הוא סובל מאבנים בכיס המרה. בקשתו להישלח לבדיקות נדחתה במשך שבועות. בבדיקות נמצא שהוא אמנם זקוק לניתוח, אבל היועץ המשפטי לרצועת עזה הציע לפרקליטתו, תמר פלג, כי היא תטפל בנושא כך שד"ר מוהנא ינותח עם שחרורו.

סחבת: "הנושא בטיפול"

אלי"ם זאב שאלתיאל, מפקד כלא קציעות לשעבר, הסביר **לנצלם**, כי מגמתו היא לנסות לסייע לעצירים, לכבד אותם, ולהימנע ככל האפשר מעימותים עימם. לדברי העצירים המינהליים, אחת השיטות למניעת עימותים היא לא לסרב לכל בקשה סבירה שלהם. אבל, לטענתם, במקום סירוב מפורש, התשובה היחידה שהם מקבלים היא: "הנושא בטיפולי". מדי פעם פורצת שביתת רעב, כיוון שבקשות העצירים לא טופלו, ובדרך כלל היא מסתיימת כשמפקד הכלא מבטיח "לטפל בנושא". הרי רשימה חלקית של נושאים "בטיפולי".

א. טרניסטורים: למרות שהשימוש בהם מותר בכל בתי-הכלא של שירות בתי הסוהר, בקציעות, כאמור, אסור לעצירים להאזין לרדיו או לצפות בטלוויזיה. כל שמתאפשר לעצירים הוא לשמוע מדי יום 5 שעות של שידורי "קול ישראל" בערבית, המועברים באמצעות מערכת של רמקולים גדולים המותקנים סביב למחנה. קול הרדיו נשמע למרחקים, ולמבקר חדש הוא נשמע מחריש אוזניים. העצירים אמנם קיבלו בברכה את הארכת שעות ההאזנה מ-3 שעות ל-5, אבל המשיכו לתבוע כל השנים שיינתן להם להחזיק ברשותם טרניסטורים, כפי שמקובל בכל בתי הכלא האחרים. לאחר מאבק של שנים הבטיח מפקד הכלא כי העניין יאושר ב-16 במארס 1992. עד סוף אוגוסט 1992 לא טופל הנושא.

ג. מכשירי וידאו - כאמור, לעצירים אין זכות להחזיק מכשירי טלוויזיה, בנימוק שהצפייה בטלוויזיה מסוכנת, מפני שהם יכולים לצפות בחדשות ולהשתולל. מוטב, הסביר אלי"ם שאלתיאל, שהם ילמדו על האירועים מקריאה בעיתונות יום או יומיים אחרי שהם קרו. עם זאת, הנהלת הכלא התירה לצפות בקלטות וידאו של סרטים מצריים (שהיא תבחר), בשעות מסוימות, אלא שמכשיר הווידאו ששירת את העצירים לפני העברתם מגוש 5 לכלא 7 מקולקל כבר למעלה מחצי שנה ו"הנושא בטיפולי".

ג. ריסוס נגד יתושים - בשל גודש פחי האשפה יש יתושים רבים בשטח המחנה. העצירים ביקשו שירססו את אזורי הפחים פעמיים בשבוע. הנושא העקרוני בבדיקה, למעשה גם הריסוס אחת לשבוע אינו מתבצע תמיד, משום שיהמרססים מקולקלים."

ד. ספורט - ההנהלה אמנם מתירה לעצירים לשחק כדור-עף שעתיים ביום, אך הצפיפות הרבה בתוך החלקות אינה מאפשרת קיומו של המשחק כשנמצאים אנשים מחוץ לאוהלים. לכן מקיימים העצירים נוהל, שעל פיו בזמן משחק הכדור-עף, כל מי שאינו משתתף במשחק אינו מקיים את פעילות הספורט העיקרית - הליכה מסביב לאוהלים.

העצירים גם ביקשו ששעות המשחק יידחו בשעה - במקום בשעות החום, ארבע עד שש אחר-הצהריים - בין חמש לשבע בערב. הקיץ כבר מגיע לסיומו וההנהלה עדיין בודקת את העניין.

ה. ניקיון המחנה - העצירים, האחראים לניקיון האוהלים, ביקשו כי פעם בשבוע יותר להם לערוך ניקיון כללי. בינתיים מאפשרת ההנהלה שימוש במים לניקיון רק פעם בשבועיים, והצפיפות הרבה יוצרת בעיות של הידבקות במחלות. העצירים טוענים כי ניקיון אחת לשבועיים איננו מספיק. ההנהלה בודקת.

ו. הכנסת מזון לעצירים מבחוץ - למשפחות המבקרות אסור להכניס כל דבר מאכל או משקה ליקריהן. מותר להן להביא רק בגדים ונעליים. לאחרונה נאסר גם על עורכי-הדין להביא דברי מאכל. הנהלת הכלא הודיעה שתאפשר למשפחות לקנות בשק"ם עבור העצירים, אלא שמאז תחילת הביקורים באוקטובר 1991 ועד אוגוסט 1992 השק"ם טרם נפתח.

סיכום

בעיני המבקר בקציעות מראה המחנה מזעזע: גודלו של המחנה, הארעיות שבו, הריחוק שלו מכל מקום יישוב - הם רק חלק מהתמונה. על כך נוספים צילי הרמקול הצורמים, המגדלים הגבוהים וגדרות התיל המקיפות את המחנה. כשמתקרבים מורגש ריח חזק של דיוודים, מקולקלים בחלקם, שבהם מתחממים מים לשימוש העצירים. בשטח עצמו נראים עשרות אנשים ההולכים הלוך ושוב בתוך חלקות קטנות, חלקן מרושתות גם מלמעלה ונראות כמו כלובי אדם.

את תחושת המועקה החזקה אי-אפשר לתרגם רק לתביעות לשיפור המזון (שיש מה לשפר בו), או לתיקון (ההכרחי) ברמת התברואה במחנה. עם כל השיפורים ועם כל הרצון הטוב, במחנה המעצר בקציעות אי-אפשר להחזיק עצירים בתנאים מתקבלים על הדעת.

מימד נוסף של חומרה קיים במדיניותו של צה"ל כלפי ביקוריהם של נציגי גופים בלתי-תלויים במחנה לשם בדיקת התנאים השוררים בו. הצלב האדום אמנם עורך שם ביקורים סדירים, אולם על-פי ההסכם של הארגון עם ממשלת ישראל, הדו"חות של ביקורים אלה חסויים. מהפרסומים הנדירים של הוועדה הבין-לאומית של הצלב האדום עולה בכל זאת ביקורת קשה על תנאי המעצר בבתי הכלא ובמחנות המעצר הצבאיים.

אשר **בצלם**, עם כל קביעותינו ביחס למתרחש במחנה, אנו מודעים לכך שהתיאור, כפי שהובא לעיל, לוקה בחסר. שכן אחרי שני ביקורים אי-אפשר לתאר בפירוט מחנה מעצר, וצה"ל לא איפשר לאנשי **בצלם** לבקר בקציעות אלא פעמיים בלבד (במאי 1991 ובפברואר 1992).

להלן שתי עדויות על המחנה: של קצין מילואים ששירת בקציעות, ושל עציר מינהלי שהוחזק שם. (העדויות מובאות כאן בלשון ובשלימותן.)

עדויות של איש מילואים - סגן ו. זמיר*

יום ב', חורף 1992

1.45 לפנות בוקר. חמל חדר 2x2. סמב"צ מתנמנם. זה עתה חזרתי מסיור ביקורת בין מגדלי השמירה. קר מאוד. בחלקות כמעט אין תנועה. פה ושם מישוהו חוזר מהשירותים. 4 חלקות של 50 X 50, בכל אחת 12 אוהלים גדולים היכולים להכיל עד 27 כלואים. קודם, ב-1.00, יצאנו לספירת פתע. הספירה היא הקטע הקשה ביותר כאן בשבילי. יש ספירת יום ויש זו של לילה. ביום יושבים הכלואים עד מרחק של 4 מ' מהגדר לאורך קו לבן. קיים קו נוסף, צהוב, ומעבר לו קו אדום. מעבר של האחרון פירושו ניסיון התקוממות. אם כלוא רוצה הגנה מהכלואים הוא צריך להגיע לקו הצהוב וממנו לזחול לאדום.

כשמתחיל התהליך, יושבים לפניך כ-300 אנשים ב-12 שורות כפולות. הקמ"צ, בידו רשימות שמיות של כל דיירי המכלאה - חלקה הוא המינוח הרשמי. בספירת היום פותחים את השער ודרכו נכנסים אנשי מ"צ וכן אנחנו, המאבטחים. לאחר-מכן פותחים את השער בגדר הפנימית ואליו נכנסים הקמ"צ ועוזרו. השוויש, מנהיג הכלואים, מכריז על הפקודות, ואז כל אחד או תחילה קורא בשמו לאחר שהספירה האחרונה במספרו האישי מוקראת (ספירה שמית) או בספירה רגילה מתפקד ואז מסתובב תוך כדי ישיבה לאחור. כשגומרים להתפקד מכריז השוויש על המספר ועל מספר החולים. בכל אותו זמן אנחנו ניצבים בין הגדרות, מוכנים להפעיל ריניג שבידי ארבעה חיילים במידה וחיי הסוהרים יהיו בסכנה.

למעשה, התהליך נפתח בסיור שלי ושל קשר עם מקמ"ש על גבו לאורך היקף המחנה בין הגדרות. אני משתדל לנוע במהירות גם בגלל החשש וגם בגלל הרצון לא לעכב את הספירה, וגם בגלל התחושה שאתה כמו איזה קלגס גרמני שסובב מחנות שבויים שראינו בסרטים כה רבים. הצעידה הזאת, שמן הסתם מטרתה לבדוק שאין פריצות בגדרות, מעצבנת גם בגלל מספר קטעים שבהם קשה לעבור בין הקונצרטיות וגם בגלל סולר ורפש סביב המבערים. אולם הנחס האמיתי הוא לעמוד באבטחה בזמן שנעשית הספירה (ובזו השמית העסק הוא ארוך), ולהתבונן בעמודים, בכוכבים או בכל דבר, רק לא בעיניים של הקבוצה הגדולה הזו של כ-300 אנשים שאתה רואה שחלקם אבות לילדים, שזמן רב לא זכו לראות, רעיות או חברות, בכלל שהם אנשים.

* השם בדוי. השם האמיתי שמור בבצלם.

כשמסתיימת הספירה בחלקה והקמ"ץ באדיבות מאוסה ממלמל משהו כמו לילה טוב, אתה נושם לרווחה וממהר לחלקה הבאה. כשמסתיימת הספירה בכל 4 החלקות אתה ממהר לחשב עוד כמה סיוטים כאלה עליך לעבור עד יום ב' הבא, יום השחרור המיוחל. כן, גם לנו כאן יש תחושה של כלואים. בתוך גדר הגוש נמצאת חלקה אחת נוספת שבה אין גדרות, והדמויות בה מסתובבות חמושות ונהנות מפגרה קצרה בין משימות. גם אנחנו, למרות שאין כל מקום להשוואה לכלואים, גם אנו כלואים. גם אנו, לפחות אני, מרגיש רמוס ומושפל. מושפל על כך שהתכופתי והסכמתי לעסוק בעבודת קלגסות זו. רמוס על כך שאני פועל בניגוד מוחלט לכל העקרונות והתפיסות שלכאורה אני דוגל בהם ובוודאי אני מרבה להצהיר אותם. ישנה גם הרגשה שבעתיד גם אנו ניכלל בתוך אותה קבוצה גדולה של "פושעי כיבוש". היום למשל מפקד הגוש זימן אליו לשיחה ארוכה את השוויישים של ארבע החלקות. שוויש אחד, דרך אגב, השתחרר - אבו-מוסטפא שמו, טיפוס עם זקן ארוך, מרביתו לבן, שסיפרו עליו שהוא מתמחה בקראטה. כשהוא יצא נופף בשלום (לא ב-V), לא ברור למי. אל החמ"ל הגיעה הזמנה למפקד התורן לבוא להצטרף לשיחה. אני הייתי תורן והעדפתי לא להצטרף. מצד אחד היה מעניין לשמוע את התלונות והקיטורים, אולם מצד שני זה היה מגע ישיר עם אנשים כלואים שממנו אני חושש ומנסה לחמוק.

נראה, לפחות לעת עתה, שהשלטונות כאן הם אינטליגנטיים דיים כדי להשיג את השקט במכלאות ע"י ניסיון לשפר את תנאי הכלואים. למשל, מ-12.00-13.00 וגם מ-17.30-18.30 יש השמעת רדיו. מ-15.30 יש למשך 1.5 שעה משחק כדורעף. וב-20.30 חלוקת-אוכל לכלואים. דרך אגב, ממש נושק למקומנו נמצא מטבח הכלואים שבו הם מכינים בעצמם לעצמם את האוכל. ליד המטבח מצויים שני מחסנים ומרפאה אליה מגיעים הכלואים החולים.

יש צוות רפואי של רופא וחובש שבודקים אותם ונותנים להם, על-פי הצורך, תרופות. לטענת הרופא (שלא ניחן ברגישות יתר) הם מקבלים טיפול רפואי טוב יותר מרבים מחברי קופ"ח.

הסמב"צ כאן שכבר נוחר, שהוא מהנדס, טוען שתכנון המחנה כאן הוא מוצלח ולדעתו עלה כסף רב. הרעיון הוא שבין 4 הגושים ישנן רמפות סוללות עפר גבוהות המונעות קשר עין בין הגושים. הכלואים מקיימים, כך נראה, קשר צעקות בין חלקות בגושים הסמוכים. בדרכנו לאוכל אנחנו צועדים על רמפה כזו וממנה אנו יכולים לראות את מבנה המחנה כולו.

כל גוש מחולק ל-2 חלקים, שביניהם "דיזנוגוף", בצד אחד 2 חלקות וחלקת שירותים ובצד השני 3 חלקות נוספות. כעת חלקה אחת אינה מאוכלסת ולכן ישנן 4 סביב מגדלי שמירה שאותם מאכלסים אנשינו, וכמו בכל מלון מפואר ישנם שני "לובים" לצדי החלקות.

יום ג'

נכנסים לשיגרה המיידית. כעת סגן מפקד הגוש מנסה להגביר את טורדנותו במעקב אחר השמירות. מעצבן. המעניין שהוא סרן דרוזי. לעומת זאת, מפקד הגוש שאינו שוטר צבאי, נראה "ליברלי" ומתחשב. למשל, היום התחיל תהליך של חיפוש באחת החלקות, אולם הוא נפסק בגלל טענת השוויש שקר מדי בגלל הרוח. ללא ספק זה לא נעים, אולם הרוח לא היתה נוראה. אולי היו סיבות נוספות להפסקת החיפוש. אולי העובדה שאנשי הצלב האדום באו לביקורת.

מתברר שהחדר שאני יושב בו כעת כחייל הוא גם מרכז התרבות הכללי של 1,300 הכלואים שבגוש. יש כאן אוסף קסטות ומכשיר רדיו שמחוברים למערכת כריזה, כך שמכאן נקבע היום המוסיקלי של הכלואים. במרבית המקרים, על-פי בקשת האסירים, השוויש פונה לשוטר שליך חלקתו. האחרון מתקשר אלינו וסמל המבצעים כאן נענה לפנייתו. אגב, היום השמיעו הרבה את זהבה בן. הטענה היא שהיא מאוד פופולרית בין הכלואים.

יש כאן בחדר גם ארגז סכינים. זה מובא כל ערב לאחר שנספרו הסכינים מן המטבח. גם במשך היום מ"צ סופר ובודק שכל הסכינים נמצאים במטבח ואף אחד לא הוברח אל החלקות.

יש כאן גם קופסה הנקראת פקס. זוהי קופסה שלתוכה נכנס האוסף היומי של פקסים שהם הודעות הנעטפות סביב סבונים או תפוחים ונורקים מחלקה לחלקה. תופעות נוספות שנתקלנו בהן: מרפאת שיניים ניידת שנעמדת מחוץ לגדרות ואליה מועלים אחד אחד אלה הסובלים מכאבי שיניים.

היום היתה גם "קנטינה" לכלואים. היה ביקור של שלושים מגוש אחר. כל מיני סימנים שהכוונה להיטיב עם הכלואים כדי לזכות בשקט וברגיעה. הלילה בספירה השמית (בד"כ די ארוכה ומעצבנת) היה ברור שהשוויש מנסה לדרבן את הכלואים להחיש את ההיענות.

יום ה'

כעת 2.00 אחר חצות. אני במשמרת לילה. זה עתה חזרתי מסיבוב ביקורת. כולם ערים ושומרים ובחוץ קר. היום ירדו פה כמה פעמים גשמים והמשטחים בחלקם עדיין מוצפים. ספרו בספירת "גשם", שבה אין מושיבים את האסירים אלא מעבירים אוהל אוהל בריצה דרך הסופר (כך סיפרו לי, לא השתתפתי בכך אישית). במהלך המשמרת שלי, שהיתה החל מ-12 בצהריים, אירעו שני אירועים במהלך הספירה של 2.00: בשתי חלקות יצאו כלואים במהלך הספירה - במקרה אחד מתוך השורות ובמקרה שני מתוך אוהל החולים. בשני המקרים היו אלה "טעוני הגנה" שביקשו חסות. בשני המקרים אירעו העניינים במהירות רבה, ואם כי הם לא רצו לפגוע, אני למעשה לא הספקתי להגיב. לא לקרוא להם לעצור, או לדרוך לצורך הפחדה. כעת אני משתדל להיות דרוך יותר. על-פי הנוהלים, ברגע שהם מגיעים לקו האדום הם צריכים לזחול או לכרוע

ברך או להאיט, אולם נראה לי שאם הם מאוד מאוימים (כמו במקרים של אתמול) הם פשוט ינועו קדימה. גם הקמ"צ והמ"צ לא הספיקו להגיב. התגובות של הקצינים האחרים ואחרים היו שהייתי צריך לדרוך ולירות באוויר... אני משוכנע שבשני האירועים שקרו לא הייתי יורה בשום אופן כי ברור שהיו אלה טעוני הגנה, אולם מטרידה אותי המחשבה שבעצם לא הספקתי להגיב כלל, וגם הקמ"צ הסופר וסגנו השוטר הם בעצם די חשופים ואני לא מבין את הצורך לעשות ספירה מתוך החלקה.

מוצאי שבת. נותרו לי עוד שני לילות וכן שתי משמרות. מחר בבוקר ובלילה. מתחילים לראות את הסוף.

אתמול בספירת הערב ה"רטובה" יכולתי לראות את פניהם של הכלואים. לפחות 80% מהם הם נערים צעירים בגיל 20. רק בודדים בכל אוהל נפקד נראו מבוגרים יותר. גם אתמול וגם היום, במהלך ביקורת שיגרתית, החזרנו להם כדור-סל שנפל אל מחוץ לגדר. היום אפילו הכלואים במפורש קראו לי שאמסור להם את הכדור. כיוון שהם באמת בני נוער, זה מגביר את התיסכול של שירותנו כאן. חישבנו ומצאנו שלהחזיק את הכל במשך שנה עולה בסדר גודל של 10 מיליון דולר. זה טירוף, שיתנו לכל כלוא 2,000 דולר תמורת הבטחה שלא יזרוק אבנים או השד יודע על מה עוצרים אותם כאן. אתמול ביום שישי אמרו לי שהם לא השתתפו בתפילות יום השישי ששודרו ברמקולים (מהרדיו). הסיבה התבררה לי היום, והיא אחד מטיי האיסורים כדלקמן:

(1) אסור לגעת בגדר (2) אסור להתכנס, בפרט למטרות תפילה (3) אסור לעסוק בספורט בקבוצות של יותר מ-2 כלואים (4) אסור להסתובב בין האוהלים לגדרות (5) אסור לשטוף את המשטחים (6) להוריד את יריעות האוהל ביום (7) להרימם בלילה (8) שירה וריקודים. (9) התקבצות של יותר מ-26 באוהל (10) בגדים צבעוניים (11) אסור לשלוח פקסים (12) משחקי כדור (13) משחקי כדורעף, למעט טניס שולחן (14) ריצה יותר מ-2 כלואים (15) תליית חפצים על הגדרות (16) רעשים בשעות הלילה (17) שהייה מחוץ לאוהל בלילה.

יום שבת

1.46 אחר חצות. זה עתה סיימתי סיבוב בין המגדלים והמפטרלים. הלך שקט. פה ושם יש איזה כלוא שיצא מהאוהל אל השירותים או עובר לאוהל אחר. מתהלכות שמועות לגבי חיי המין של הכלואים. הדמיון של אנשינו הוא ללא ספק מפותח. שמעתי סיפורים על אלה מבין הכלואים שהן "הנשים", שהם לבושים גרביים מופשלות וכו'... עזרא הקמ"צ, שנראה לי מקור אמין, טוען שאין יחסי מין בין הכלואים. הוא טוען שזו הוראה מגבוה, ועל-פי מה שהשווישים סיפרו לו הם אכן מקיימים את הוראה. לפני על הקיר תלוי סדר פעילות יומי בגוש:

5.00 - פתיחת מים לכלואים, 6.00 - השכמת משמרת, 6.15 - עלייה למשמרת, 6.30 - החלפת משמרות, 6.45 - מסדר ספירה, 7.00 - ספירת בוקר, 8.30 - חלוקת אוכל לכלואים - ארוחת בוקר, 9.00 - השמעת רדיו לכלואים, 9.15 - מסדר החלפת משמרת,

9.30 - החלפת משמרת.
 10.40 - הפסקת השמעת רדיו לכלואים. 12.15 - מסדר החלפת משמרות, 12.30 -
 החלפת משמרות, 13.45 - מסדר עלייה לספירה, 13.50 - כריזה : "היכון לספירה",
 14.00 - ספירה, 15.00 - משחק כדור-עף עד 16.30, 15.15 - מסדר עליית משמר,
 17.30 - החלפת משמרות, 17.45-18.40 - השמעת רדיו לכלואים, 19.00 - הכנסת
 מזון לכלואים - ארוחה. 18.15 - מסדר עליית משמרת, 18.30 - החלפת משמרות,
 19.40 - 18.30 - השמעת רדיו, 19.45 - מסדר הכנה לספירה, 20.00 - ספירת לילה,
 21.15 - מסדר עליית משמר, 21.30 - החלפת משמרות, 23.00 - (* גוש כניסה
 לאוהלים הורדת יריעות, 23.50 - כיבוי אורות באוהלים, 24.00 - השכמת משמרת,
 0.15 - מסדר החלפת משמרת, 0.30 - החלפת משמרות, 3.05 - השכמת משמרת, 3.15 -
 מסדר החלפת משמרת, 3.30 - החלפת משמרות, 3.30 - פתיחת מים לכלואים, 4.00 -
 סגירת מים לכלואים.

הערב שמענו בחמ"ל סיפורים מהקמ"צ על עלילות הכלא בקציעות ודומיו, על פיו יהיה בעתיד דיון שבעקבותיו יוחלט האם לאפשר לכלואים מקלטי רדיו וטלוויזיה במגמה להשוות את התנאים לאלה של בית סוהר רגיל. הערב היה בזמן הספירה אירוע שבו הוצא מחלקה כלוא בגלל התקפה של כאבים בגלל אבן בכליה. יש כאן רופא ושני חובשים תורנים הבודקים את כל הכלואים החולים. האחרונים אינם משתתפים בספירות אלא יושבים באוהל החולים ויוצאים לפעמים עם סיום הספירה. על-פי דברי הרופא, רוב הפניות אליו הן פניות סרק. ישנם כמה כלואים ש"מכורים" לווליום, אולם הרופא משתדל לא "לפמפם" אותם. בין הכלואים, דרך אגב, מצוי רופא (הקמ"צ סיפר שגם פסיקאי, בוגר תואר ראשון), הלא הוא השויש של מחלקה 4, מחליפו של אבו-מוסטפא המפורסם. ישנם אחרים שהם "מלומדים". מביניהם ישנם המורים את הכלואים את תולדות המאבק הפלשתינאי, השוואות בין התורה לקוראן וכו'... יש פה גם איזה חמישה ספרים, שלפי טענת הקמ"צ הם חלק מספרים שנמסרו לכלואים. הספרים מובאים ע"י עורכי-הדין של הכלואים. הללו דואגים (תמורת כסף) לצרכים אזרחיים של הכלואים. למשל, הם מביאים להם לבנים, בגדים, זעתר, שמן זית, סיגריות ודברי שקם. כל עו"ד מביא לקליינטים שלו ואחרי שהם מאושרים ע"י השלטונות הם נמסרים לכלואים. ביקורי קרובים נעשים לטענתו אחת לחודש. הכלואים נלקחים למקום אחר, ושם הם מופגשים עם בני המשפחה או הצלב האדום - מבקר אחד לכלוא.

עדותו של עציר מינהלי לשעבר - סאמי אל-כילאני

כשאני מנסה לכתוב על ימי "אנסאר 3", אני מוצא שאינני יכול לתת ביטוי נאמן לחוויה. גם אינני טוב בכתיבה תיעודית, והסגנון הספרותי, שכופה את עצמו עלי אפילו אם הייתי רוצה לתעד, אינו הולם אותה. מה אתה יכול לעשות כשאתה שומע אנשים רבים המבקשים לקרוא משהו על אודות אותם ימי אנסאר שבנגב? הדרך הקלה ביותר היא לדבר, ולהשאיר למישהו אחר לרשום את הדברים ולנסח אותם

בסגנון שירצה. אבל זו דרך הבריחה מהחובה. אתה חייב לכתוב בעצמך משהו על אותם ימים. כתוב איפוא את כותרות החיבור שלך לעתיד לבוא. כתוב אותן בסגנון דחוס, כתוב על פסגות התנסויותיך, ואילו את פרטי המדרונות השאר לימים הבאים. אפשר שיהיה מי שלא יסכים אתך לגבי הגדרת פסגה מסוימת או פסגות אחדות. אין בכך כלום, כי חילוקי דעות הם לגיטימיים והם אף יעשירו את החיבור העתידי.

הדרך ל"אנסאר 3"

הדרך שעשיתי זו הפעם הראשונה מכלא גינייד הסמוך לשכם אל הנגב, ושהיתה בבחינת "הכתובת שעל המכתב", אינה יכולה להימחות מהזיכרון. באותם רגעים, בשעות הבוקר החביבות עלי, הרהרתי בביקור שאמור היה להתקיים ביום המחרת. הרהרתי בבני שנולד לפני ימים ספורים ושלמחרת אראה אותו לראשונה. הקצין נכנס עם כמה שומרים, והם החלו לקרוא רשימת שמות. הבנו את העניין: אנו נועבר לנגב. החיילים שהפקדו על השמירה רצו שנקרא את "הכתובת" היטב: לפני היציאה מהשער הפנימי של הכלא הם הורו לכל אחד לכסות את עיניו ברצועת בד מבגדיו, ודאגו לוודא שהכיסוי מהודק וששום אור אינו מסתנן בעדו. האוטובוסים נותרו עומדים בחצר הכלא משעה אחת-עשרה בבוקר עד שעה ארבע אחר-הצהריים, ואנחנו בתוכם, מכוסי עיניים וכבולים זה לזה שניים-שניים. הכבלים לחצו על ידיהם של רבים, ואני בתוכם. כשביקשנו להקל על הלחץ של אזיקי המתכת היה אחד החיילים משיב בקללה או צרוו קללות, הולם באלתו על ברזל המושבים כדי להטיל פחד, או חובט בעצור הקרוב ביותר אליו. חמש שעות של שהייה בקופסת פח בחומו של חודש אוגוסט, כשאתה כבול ועיניך מכוסות, אינה דבר שאפשר לשכוח.

האוטובוסים יצאו לדרך והחום העיק פחות. פרטים רבים בדרך תופסים מקום בזיכרון. הדרך היתה באמת דרך ייסורים. אני ושכני דיברנו בינינו כעיוורים. כעת הבנתי מדוע עיוורים מדברים מבלי להזיז את ראשם לשום צד. אחד החיילים תפס אותנו מתלחשים, והנחית את ידו במפתיע על צווארו של שכני. החבטות הקשות והמכאיבות ביותר הן אלו שאתה סופג כשאתה עיוור. אבו-חוסין, הסובל מסכרת, החל לבקש והפציר שירשו לו להשתין. הוא הסביר לחיילים שהוא חולה סכרת ואינו יכול להתאפק עוד. שלפוחית השתן שלו עלולה להתפוצץ, הוא עלול להשתין במכנסיו. הוא דיבר בעברית והחיילים הבינו אותו היטב. אחד החיילים החל ללגלג עליו שהוא מתנהג כמו ילד, לדעתו. כעבור יותר משעתיים עצר האוטובוס בתחנת דלק. אחד החיילים הוביל אותו לשירותים ונשאר לעמוד לידו ולהאיץ בו. הוא לא הצליח להשתין, כנראה מסיבות פסיכולוגיות, חזר לאוטובוס כשהוא מתייסר מכאבים ונותר כך עד סוף הדרך.

משעצרו האוטובוסים, המתנו זמן רב להסרת הכיסויים מעינינו. הרגשנו שהזמן שהפריד בין העצירה והסרת הכיסויים כמוהו כנצח. ופתאום ראינו את אנסאר-3, קציעות, מחנה המעצר המדברי שבנגב... אוהלים פרושים למלוא האורך, זרקורים, אנשים נעים מאחורי גדרות התיל, קולות קוראים ושואלים עלינו, מי אנו, מהיכן באנו... לבסוף ירדו האנשים מהאוטובוסים, וסוף-סוף הונח לפרק ידי מהכבלים הארוכים. ידי היתה רדומה,

צבע עורה כחול, וסימני האזיקים ניכרו לעין כמו כוויות אש. סימני האזיקים נותרו בידי ימים רבים. שמו אותנו ברחבה וסביבנו התפרסו חיילים רבים חמושים ומצוידים במסיכות גז. כל חייל מוכן ומזומן לתת הוראות, לצעוק ולקלל. החלו הליכי כניסתנו למחנה המעצר. כל החפצים שהבאנו מגינייד נלקחו מאיתנו, וכל אחד קיבל ארבע שמיכות. לא הורשינו להחליף שום דבר. חצי שמיכה היא שמיכה שלימה, אם כך אמר הקצין, ועליך לשתוק.

בשעה שלוש לפנות בוקר נכנסנו לאגף. רוב העצורים בחלקה התעוררו, ושוחחנו מעט. כל אחד מאיתנו קיבל יריעת ספוג, שבהגזמה פרועה נקראת מזרן, הניח אותה על גבי "דרגש", התכרבל בשמיכות ושקע בשינה עמוקה. היעדר הכר עיכב מעט את הירדמותי. הישראלים יכולים להתגאות בכך שמלה ישראלית - "דרגש" - חדרה לשימוש יום-יומי, כשם שהפלסטינים יכולים להתגאות בכך שהמלה "אינתיפאדה" חדרה לשפות רבות, ומילון אנגלי כלל אותה בין ערכיו. קולו של העציר האחראי (שוויש) על האגף עקר אותי משנתי העמוקה: "חבריה, מיפקד!" יצאנו לרחבה והאחראי הסביר לנו כיצד מתנהל המיפקד: יושבים בטורים כשהידיים מאחורי הגב. הוא הוסיף, שתוך יום או יומיים יתחיל מאבק נגד מדיניות ההשפלה, ושאנסאר 3, שלפני שבועיים הקריב שני חללים, לא ישלים עם כך.

ככל שהבגדים שאתה לובש הם משונים, אתה נותן פחות את דעתך על המראה הטארגי-קומי שלך. החולצה קרועת כפתורים ומותני המכנסיים רחבים ממותניך כדי כף יד, ולכן אתה מחבר שתי לולאות סמוכות מימין ושתי לולאות משמאל באמצעות חוט מתכת או חבל, כיוון שחגורה היא דבר מסוכן ואסור לתת לך להכניס אותה למחנה המעצר. בנקודה פעוטה זו נגלית מחשבת הכיבוש ובתי הכלא במלוא איוולתה. ההוראות אומרות שהכנסת חגורות אסורה מחשש שהאסירים ישתמשו בהן כדי להתאבד, וזאת במקום מלא חבלים ואלפי דרכים שונות ומשונות להתאבד, אילו רק רצה מישהו להתאבד. העיקר - בגדים אלה אינם משנים אותך בעיני עצמך, אבל כשאתה רואה אותם על אדם אחר שהיכרת מחוץ למחנה המעצר, אתה קולט מדוע לוקחים מהאדם את הבגדים הנקיים והמסודרים ההולמים אותו, ונותנים לו במקומם את הסמרטוטים האלה שמכונים דרך גוזמה "בגדים". הם רוצים שכל דבר מסביבך יביע עליבות ומסכנות, ותרים אחר כל אמצעי, גדול כקטן, שיביא אותך לחיות במצב נפשי קשה. אבל הם אינם יודעים שאדם לוחם, היודע לשם מה הוא נאבק, מסוגל לפרוץ בכל חומת פלדה פירצה שמבעדה יעבור האור.

קצינים

החיים במחנה המעצר והמעבר בין מחנה אחד למשנהו מאפשרים לך לראות סוגים רבים של חיילים וקצינים. החל בקצין המתנהג בכל רגע, עם סיבה ובלעדיה, באופן שמשכנע אותך בוודאות שאין באישיותו שום מימד אנושי: אינך יכול לשכנע את עצמך - אף לא ברגע שיא של חשיבה הומאנית - שהוא בן לאם ואב, או שהוא אב לילד או ילדה, או שהוא היה פעם ילד בבית ספר, מלא תום, מקפץ ומשחק. אינך יכול לרמות

אותו לעצמך אלא כרוצח המבקש כל הזדמנות להרוג, ואם לא נמצאה לו הזדמנות להרוג ממש, מסיבות שאינן בשליטתו, הוא נותן פורקן לאיבתו ולשנאתו בכל דרך אפשרית. וכלה בקצין שאומר לך: "אני רוצה להעביר את תקופת השירות שלי במינימום האפשרי של בעיות. לא אני הבאתי אותך לכאן ואני לא יודע למה הביאו אותך, והתפקיד שלי הוא לשמור בהתאם לחוק". כדי שלא לעשות עוול לסוג נוסף שפגשתי רק אחד כמותו, מחייבת אותי חובתי האנושית להזכיר אותך, למרות שהוא היוצא מן הכלל. זהו הסוג שמתעניין לשמוע את סיפורך, מתפלא מאוד כשנודעים לו פרטי "המעצר המינהלי" ומצהיר בפניך בגילוי לב: "אני יודע שזה עוול, אבל אין לי מספיק אומץ כדי לסרב לשרת".

1. יום השחרור, יום החירות, יום השמחה, יום המפגש עם האהובים לאחר הניתוק... הודינו לאל על שהם הוציאו אותנו מהאגפים מוקדם. זה אומר שנגיע מוקדם הביתה, ולא נפסיד לילה נוסף בתחנת מעבר בדהרייה או בחברון. כך קורה לאלה שמשחררים מאוחר: הם מוצאים את עצמם בשעות הערב בצומת ערד בלי אפשרות להגיע לבתיהם.

העניינים התנהלו למישרין. הם בדקו היטב את תיקינו, וידאו את תאריכי השחרור, מסרו לנו את חפצינו שהופקדו למשמרת, והכל היה מוכן. בשעה אחת אחר-הצהריים עלינו לאוטובוס, והקצין האחראי על התיקים ועל הפיקדונות אמר לנהג האוטובוס שהכל מוכן ושהוא יכול לצאת.

המתנתנו התמשכה. בשעה שתיים שאלנו את אחד החיילים, מתי ייצא האוטובוס. הוא היה טוב לב, והלך ושאל את הנהג. הנהג פנה אל קצין צעיר ודיבר איתו, ואז בא הקצין לאוטובוס והחל לצעוק: "מי זה ששואל מתי האוטובוס ייצא? אני זה שקובע מתי האוטובוס ייצא. מי שיפתח את הפה שלו - אני אפתח לו את הראש. יש פה מי ששואל על האוטובוס!"

2. כשנכנסנו ל"אנסאר 3" הייתה בעיית המים הבעייה היום-יומית החריפה ביותר. מכלית היתה ממלאת מכלי פלסטיק שחורים, וכל שניים כאלה היו מורמים מים לאחת הברזיות באגף. את רוב שעות הצהריים עשינו בצמא. למרות זאת נכספנו לצבע הירוק, צבע החיים. היו שגילו יוזמה, וטיפחו בפתחים האחוריים של האוהלים חלקות אדמה קטנות, ולו גם בגודל של לוח שחמט, שאותן זרעו בזרעי עדשים, חומס או פול, שהשיגו במטבח. באגף 7 אמרו שהם זרעו זרע של אבטיח, והוא צמח ונתן פרי שהלך וגדל, אך לפני שהגיע מועד קטיפתו הועברו דיירי האגף לאגף חדש. כשראיתי את החלקות הירוקות באגף השכן נמלאתי שכרון ניצחון. "אנסאר 3" לא הצליח במילוי המשימה שלשמה נוצר: הוא לא המית את זרע החיים ואת אהבת החיים. נטכרתי בבתים שבמחנות הפליטים. מה שמשך את לבי ביותר בהם היה, שלמרות ממדיהם הצרים כל כך מצאו בעליהם מקום מספיק בחצר הקטנה שלפני הבית כדי לטעת גפן שתשתרג ותמלא את החלל בירוק.

נראה שאחד הקצינים גילה את הסוד. בזמן שעבר סמוך לגדרות התיל המקיפות את האגף הוא הבחין בשיח קטן שטיפס על החבל המייצב את האוהל. הוא בא לשער האגף, קרא לשוויש ודרש ממנו לעקור את השיח. השוויש התווכח והגן על השיח בתוקף. לבסוף עמד הקצין על דרישתו, ואילו אחראי האגף שלנו סירב לעשות זאת. בזמן המיפקד נכנס הקצין עם חיילים חמושים בגז, כשמאחוריהם חיילים חמושים ברובים, ומאחורי כולם רכב זלדה נושא מקלע.

3.

הועברתי מאנסאר 3 לדהרייה. שישה ימים שהיתי שם בלי לדעת את הסיבה להעברתי, ואז התברר לי שהועברתי כדי שאפגש עם פרופסור אמריקאי, שנשלח על-ידי אגודת הפיסיקאים האמריקאית לחקור את התלונה שהגשתי על הכאתי במשך שעה וחצי ברציפות מכות מכאיבות ביותר במחסום בין טול כרם לשכם. חשבתי לעצמי: יפה, הם לא רוצים שעמיתי האמריקאי יראה את הנגב או שאינם רוצים להטריח אותו בנסיעה לנגב. לאחר הביקור לא הוחזרתי מיד לנגב, אלא הועברתי לענתות, מענתות לאל-פארעה, מאל-פארעה לענתות ומשם לנגב. כשהגעתי לאל-פארעה קיווייתי ששרשרת ההעברות תימשך ותקיף גם את מגידו, כדי שאוכל לראות את אחי שהיה כלוא שם.

בדרך מענתות לאל-פארעה היו עינינו קשורות. שתקנו עד שיעבור זמן מספיק כדי שנצא ממחנה ענתות, מפני שנוהלי הביטחון בכל מקום מחייבים שבכניסה למחנה וביציאה ממנו לא יראו העצורים דבר. היינו זמן רב בעיניים קשורות, ואז אמרנו לחיילים שבאנו מהנגב לדהרייה בעיניים גלויות, וכך גם משם לענתות. אז למה שנישאר עם כיסויי העיניים? דיבר איתנו הקצין. לא הצלחנו להידבר איתו לא בעברית ולא בערבית, למרות שאוצר המלים העבריות שלנו גדול מאוצר המלים הערביות שבפיו. דיברתי איתו באנגלית וניסיתי לפנות אל ההיגיון, אך הוא התעקש על שלו: "ככה אני רוצה ותשתקו". במהלך הדברים אמר לו אחד העצורים שאני מרצה באוניברסיטה, ואז הוא פנה אלי ואמר: "פרופסור, אם היית מסביר לאחד התלמידים שלך משהו פעמיים, והוא לא היה מבין אותך - לא היית קורא לו חמור?" רציתי מאוד לראות את פני האיש הזה המחשיב את עצמו לפרופסור ואותנו לתלמידיו הצריכים להבין כבר בפעם הראשונה שעלינו לעשות מה שהוא רוצה, בתוקף הדרגה שעל כתפיו, ואם לא - אנחנו חמורים.

רופאים וטיפול רפואי

1.

מאז שנפגשתי איתו באותו האוהל אני רואה כאב בעיניו. ייתכן שעניו הצטמצמו מרוב כאבים שסבל. כשכיב הקיבה שלו מציק לו הוא יושב על מזונו, מתעטף בשמיכות ומעשן, למרות שהעישון אך מחמיר את המצב. שאלתי אותו מדוע אינו פונה לרופא, והוא ענה שזה לא יועיל, כי במקרה הטוב יתן לו הרופא גלולה או שתיים וייעץ לו מה לאכול ומה לא לאכול, כאילו הוא מתאכסן במלון. בעיית אכילת המזון המתאים וההימנעות ממזון מזיק היא בעיה כאובה כאשר מעלה

אותה רופא במילואים שבא למחנה המעצר לחודש והולך. הוא רוצה להיפטר מחודש השירות בכל דרך שהיא ולהסתלק מהמידבר הזה. סיבה נוספת מניאה את עלי מללכת לרופא וגורמת לו להעדיף להמתין לתרופות שישלחו בני משפחתו עם עורך-הדין, למרות שההמתנה עלולה להתארך. הצלב האדום יעביר את המכתב מעלי למשפחתו, המשפחה תביא את התרופות לעו"ד, העו"ד ימתין לתורו לביקור, וכשיערוך את הביקור ימסור את התרופות להנהלה, אשר תעביר אותן, כשתזכר בכך, למרפאה, שתעביר אותן לעצור. את הסיבה הנוספת הוא סיפר לי כשעיניו כמעט מתפוצצות מעירוב הכאב הנוכחי והשנאה הכבושה. לילה אחד הוא נתקף כאבים חזקים. הוא ניסה להתאפק, אבל הכאב היה עז והוא חש כאילו סכינים חותכים בקיבתו. חבריו לאוהל הלכו אל אחראי האגף והעירו אותו. הוא הלך לשער ודיבר עם השומר, השומר דיבר עם הקצין, והקצין החליט להעבירו למרפאה. שניים מחבריו העבירו אותו למרפאה כשהוא שרוע על המשטח. לאחר המתנה בא הרופא כשהוא משפשף את עיניו. כנראה שהעירו אותו משינה עמוקה.

2

בזמן הבדיקה השגרתית בכניסה לכלא אמרתי לרופא שאני רוצה משחה נגד הטחורים. הוא אמר שאני צריך להירשם כדי לראות אותו לאחר שאכנס לכלא. מחנה המעצר דהרייה הוא אחיו התאום של מחנה מעצר אנסאר 3. שניהם נולדו יחד והם קשורים יחד באותם הסיפורים. ביום הראשון החובש לא הגיע. ביום השני נרשמתי, אבל לא קיבלו אותי. ביום השלישי או הרביעי, כבר אינני זוכר, יצאתי יחד עם אחרים למרפאה. היינו כעשרה. עמדנו בשורה לפני המרפאה. היינו החולים המיועדים לקבל טיפול. חייל בא ואמר לנו לעמוד ולשתוק, לא לשבת על הארץ, ולהפנות את פנינו אל הקיר. הוא פלט קללה וחבט באלה שלו על סורגי הברזל של אחת הדלתות. ההמתנה התמשכה ואיש לא קרא לנו. כעבור כשעה נפתחה הדלת והרופא יצא ממנה. הגנבתי מבט: הוא היה אדם מוזר. בחולצה מחוץ למכנסיים ושיער ארוך עד כתפיו הוא הזכיר לי את ההיפים של שנות השישים ותחילת שנות השבעים. הוא החל לקרוא לנו אחד-אחד. כל אחד נכנס ויצא לאחר דקות ספורות. חיכיתי בקוצר רוח להיכנס, כדי להיפטר מנוקשות האיברים והעמידה כשהפנים אל הקיר. נכנסתי והסברתי ממה אני סובל. הוא אמר לי שהתרופה שאני רוצה אינה בנמצא וישלחו לי אותה כשתגיע. יצאתי בתקווה לשוב לאוהל שלי, והופתעתי כשראיתי שאלה שקדמו לי עומדים כשפניהם אל קיר אחר. החייל העמיד אותי לצידם. כשהיינו חמישה שמעתי את הרופא בחצר מתבדח עם חיילת. התחלנו להתמרמר ולשאול, מתי ניפטר מהעמידה הנוקשה הזו. הרי זהו עונש ולא טיפול. בא קצין ואיים והזהיר שאינו רוצה לשמוע אותנו עוד פעם. אחד מאיתנו שאל אותו, מתי נחזור, והוא צעק במלוא גרונו שהוא הקצין כאן ושנחנו נחזור כשהוא יחליט. הרופא התקרב אלינו תוך כדי התהלכו ברחבה. נראה היה שהוא נח ומחלץ את עצמותיו לאחר שהתייגע מאוד בבדיקה שערך לחמישה איש. חשבתי להעלות בפניו את העניין. לא חשבתי שרופא יסכים שמטופליו יקבלו יחס כזה. קראתי לו: "דוקטור!" ותשובתו היתה קצרה ותמציתית: "תסתום את הפה". התחרטתי על שבתמימותי השליתי את עצמי וקיוויתי לחסדו של אכזר.

מוחמד העלה את בעייתו הרפואית בפני רופאת הצלב האדום המבקרת במחנה המעצר ומאזינה לתלונות, מבלי שיהיה בכוחה לעשות דבר לשם טיפול בחולים. אני שימשתי כמתרגם, והבנתי שלפעמים מסתנן אוויר מריאתו אל חלל בית החזה וגורם לו כאבים. לפני שנעצר, הוא עבר ניתוח, ועליו להיות במעקב רפואי ואולי הוא זקוק לניתוח נוסף. לפני זמן-מה הוא הסביר את מצבו לרופא המחנה, וזה הבטיח לשלוח אותו לבית החולים כדי לראות רופא מומחה ולעבור את הבדיקות הדרושות. מוחמד הועבר מהאגף לאגף אחר. כעבור חודש הועברתי לאותו אגף שאיליו הועבר מוחמד. שאלתי עליו והחברים ענו לי שהוא הועבר לבית החולים. שמחתי בשבילו, אבל שמחתי הושבתה כשהוא חזר וסיפר את הקורות איתו.

הוא הועבר לבית החולים באמבולנס צבאי תחת שמירה של שני שוטרים צבאיים. כל הדרך לשם הוא שמע אותם מקללים אותו. הוא מבין עברית. אינני זוכר אם אמרו לו בבית החולים שהוא הגיע למרפאה בטעות ושעליו לפנות לאגף אחר, או שקבעו לו מועד לניתוח. אני מתבלבל לעתים בין הסיפור שלו לסיפור של סאמי. קיצורו של דבר - הוא חזר מבלי שטופל. הדרך חזרה הפכו קללות השומרים לסטירות על פניו בעוד הוא כבול בידיו. אחד השומרים אמר לו: "למה שולחים אותך לטיפול? לאחד כמוך מגיע רק למות בא לי להרוג אותך". כשמוחמד הגיע למחנה הוא ביקש להגיש תלונה. בא אליו קצין, שמע את התלונה שלו, כתב אותה והלך.

שחררנו באותו יום. יצאנו ממחנה המעצר מבלי שהוא הגיע לבית החולים ומבלי לדעת מה עלה בגורל תלונתו.

מסקנות והמלצות

בסמוך לאחר הקמת מדינת ישראל, כשנעצרו יחידים במעצר מינהלי, התריעו חברי כנסת על הסכנה שבריכוז סמכויות בידי הרשות המינהלית, ובית המשפט העליון מתח ביקורת על ההסדר "הדרקוני" לעצור אדם ללא משפט. מאז תחילת האינתיפאדה גדל השימוש במעצרים מינהליים לממדי ענק והוצאו למעלה מ-14,000 צווי מעצר מינהלי.

יש הטוענים כי כל מעצר מינהלי הוא פסול לחלוטין, מפני שאינו מאפשר קיומם של הליכים תקינים: הוא פוגע בחירותו של אדם שלא עבר עבירה, שאינו יודע על שום מה נעצר ומה עליו לעשות כדי לא להיעצר.⁵⁴ אחרים (כמו מנסחי אמנת זינווה) סבורים, כי זוהי סמכות הכרחית ולגיטימית למדינה כובשת שאיננה יכולה להתמודד עם התקוממות עממית באמצעות המנגנונים הפילייים הקיימים. במלים אחרות, במצב כזה ישנם קשיים טכניים בהעמדה לדין פלילי של אלפי אנשים. ממילא, במקרה של השטחים ניתן לטעון כי בתי המשפט הצבאיים אמנם מעמידים אנשים למשפט, אך אינם עושים דין צדק.⁵⁵

גם אלה המתנגדים באופן נחרץ לשימוש במעצרים מינהליים, וגם אלה הסבורים שמותר להשתמש בסמכות זאת במקרים בודדים וקיצוניים, מותחים ביקורת חריפה על השימוש הגורף שנעשה בשטחים בסמכות זו, שהוא פסול ואינו חוקי מהטעמים הבאים:

א. השימוש במעצר מינהלי בשטחים הוא לצורכי הענשה ולא לצורכי מניעה:

- מעצר מינהלי מהווה תחליף זול ומהיר לענישה. המערכת הצבאית, כמו גם בתי המשפט האזרחיים, אינם מתכחשים לקשר שבין ביצוע עבירות לכאורה לבין המעצר. הטענות הנשמעות כאילו אין די ראיות כדי להעמיד אדם לדין, או שאין השב"כ רוצה לחשוף את מקורות המידע שלו, אינן עומדות במבחן החוק הבין-לאומי. משפת הדין בערעורים עולה, כי מדובר בדרך קלה לענישה או בהרתעה של מנהיגות פוליטית. גם עיתוי מעצרו של אנשי מקצוע מסויימים, או הסמיכות בין מעצריהם של עשרות אנשי חמאס מצביעים על כך, שמעצרים אלה נעשו לאו דווקא מתוך כוונה למנוע סכנה ממשית, אלא עמדו מאחוריהם כוונות פוליטיות לפעול נגד סקטורים מסויימים בחברה הפלסטינית.

- הערעור על תקופת המעצר המינהלי מתקיים בפני שופט, כשרוב הראיות הגלויות לעיונם של המערער ושל עורך-דינו, או "האישומים" כפי שהם מוצגים בפני העציר, הן

על מעשים שעשה בעבר. קשה להניח שניתן להפריד - באופן עקבי כל כך - בין ראיות גלויות מן העבר, שהן הבסיס למעצר המינהלי בהווה, לבין הפעילות, שאותה מנסים למנוע באמצעות המעצר המינהלי, אך דווקא הראיות לגביה חסויות.

גם מעצר מונע אינו חוקי בכל מקרה. במקרה כזה המעצר אמור למנוע סכנה ביטחונית ולא פעילות פוליטית, כפי שהדבר שכיח בשטחים.

10%-15% מהעצירים המינהליים נעצרים בצו מעצר רגיל, ורק אחרי חקירה הם מועברים למעצר מינהלי. כך שהמעצר המינהלי הוא דרך להענשה של אנשים שאין ראיות מספיקות להעמידם לדין, שלא הודו בחקירה, או שזול ומהיר יותר לכלאם מבלי לטרוח בפרוצדורה המשפטית הארוכה והיקרה.

ב. הליכי המעצרים המינהליים והערעורים עליהם אינם חוקיים.

רוב רובם של העצירים אינם מקבלים את צו המעצר המינהלי עם מעצרם, אלא שבועות לאחר-מכן. אין הם יודעים במפורש מהו תאריך שחרורם, ולא אחת מודיעים להם סמוך מאוד למועד שחרורם המשווער כי נגזרה עליהם תקופת נוספת של מעצר מינהלי.

- צו המעצר כתוב עברית, יש בו מידע כללי ומועט על סיבת המעצר. לעצירים לא מבהירים את זכותם לערער.

- הזכות לערער על מעצרם ניתנת לעצורים מהשטחים רק חודש לאחר מעצרם ולעתים אף לאחר זמן ארוך מזה.⁵⁶ בדרך כלל יכולים העצירים להגיש ערעור רק עם העברתם לקציעות.

- לאנשי השב"כ ישנן סמכויות נרחבות ביותר: הם המחליטים על המעצר המינהלי והם מגלים את חומר הראיות לשופטים בלבד - בבחינת "ייעוץ מקצועי". לא ברור למי הם מדווחים, ומי מפקח על פעולותיהם, ומה נעשה כדי למנוע מהם ריכוז סמכויות מסוכן זה.

- לעתים מוצאים צווי מעצר מינהלי רטרואקטיביות לתקופה שבה היה העצור מוחזק בלא צו. רוב השופטים היושבים בערכאת הערעור מאשרים צווים אלה. (ראו נספח ב')

ג. מיקומו של כלא קציעות, שבו מוחזק רוב העצורים המינהליים, אינו חוקי והתנאים בכלא אינם חוקיים ואינם אנושיים.

- מחנה המעצר קציעות ממוקם במרחק של מאות קילומטרים מאיזור מגוריהם של רוב הכלואים בו, והוא הוקם בניגוד לאיסור המפורש של המשפט הבין-לאומי להעביר

אזרחים מאזורים כבושים אל תוך שטח המדינה הכובשת.
הדו"ח פירט ליקויים חמורים בתנאי תברואה, מזון ומגורים, ועמד על הצפיפות הרבה באוהלים והחשיפה לתנאי האקלים הקשים בקציעות. עם זאת, איננו כוללים המלצות לשיפור תנאים אלה, מפני שעמדתנו היא שאת המחנה הזה יש לסגור כלייל. ארבע שנים לאחר הקמתו, אי-אפשר עוד להתייחס אל מחנה המעצר הזה, שהוא אחד מבתי הכליאה הגדולים בעולם, כאל מחנה זמני. על צה"ל לסגור את מחנה הכליאה בקציעות ולהעביר את הכלואים בו לבתי כלא בשטחים, שם יזכו לתנאים הבסיסיים שלהם זכאים כל העצירים בעולם. ישראל, כחלק מהקהילה הבין-לאומית, מחויבת לתנאי המינימום שנקבע באו"ם; חוסר מקום בבתי-כלא או דלות-תקציב אינם שיקולים המצדיקים הפרות בוטות אלה של זכויות יסוד.

הערות שוליים

1. באוגוסט 1989 ניתנה לצבא סמכות לעצור מעצר מינהלי למשך שנה. אך מאז דצמבר 1991 מוגבל צו מעצר מינהלי לתקופה של שישה חודשים.
2. International Commission of Jurists Inquiry into the Israeli Military Court System in the Occupied West Bank and Gaza, Report Mission, December 1989, p.50.
3. L. Joinet, Rapporteur to the U.N. Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, as cited by Lawyers Committee for Human Rights, The International Law of Administrative Detention- unpublished report.
4. תקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, אומצו עם הקמתה של מדינת ישראל כחלק מהחוק הישראלי.
5. למעשה, כל המומחים בתחום משפטי זה - ארגונים בין-לאומיים, כגון הצלב האדום הבין-לאומי והאוי"ם, וכן כל המדינות החתומות על האמנה - נוקטים עמדה זו.
6. סעיף 78 לאמנת זינווה הרביעית.
7. J. Pictet, (ed.), *Commentary, Fourth Geneva Convention Relative to the Protection of civilian Persons in Time of War*, hereinafter cited as "Official Commentary". For a very useful analysis of the limitations of the use of administrative detention see U.R. Halabi, "The Legality of Utilizing Administrative Detention in the Israeli Occupied Territories," *Netherlands Quarterly of Human Rights*, vol. 9, no. 4 1991.
8. Official Commentary, p. 256.
9. Official Commentary, article 78, par 1.
10. תיקון לצו 1361 (גדה מערבית) ולצו 1066 (עזה) מ-22, 24 בדצמבר 1991.
11. היועץ המשפטי לממשלה, 26 בינואר 1986, כפי שצוטט ב al-Haq, *Punishing a Nation*, 1988, p. 148.
12. Official Commentary, p. 36.
13. בג"צ 253/88.
14. תמר פלג-שריק, "קציעות - דו"ח מספר 5", האגודה לזכויות האזרח בישראל, מארס 1989.
15. בג"צ 554/81 בראונסה נגד אלוף פיקוד המרכז.
16. סעיף 76, סעיף 49 368 Official Commentary, p.
17. בג"צ מסי 2531/88, בג"ץ מסי 3231/88.
18. סעיף 85.

19. סימן 6 לדבר המלך במועצתו על ארץ-ישראל (הגנה), 1937. ראו, אמנון רובינשטיין, "תקנות ההגנה המנדטוריות: הדין והצורך בשינוי".
20. פסק דין ב-4 באפריל, 1946. ראו
- Daphne Trevor, *Under the White Paper. Some Aspects of British Administration in Palestine from 1939 to 1947* (Jerusalem, 1948), p. 186.
21. הפרקליט, כרך 3, חלק ב' 1946.
22. ש.ס.
23. השם האמיתי והמלא שמור בבצלם. הראיון נערך בירושלים ב-26.5.90 על-ידי ד"ר דפנה גולן.
24. British Public Record Office co 537/1710
25. D. Trevor, pp. 216-225.
26. בג"צ 1/48, ד"ר הרצל קוק נגד שר הבטחון של הממשלה הזמנית. בפסק-הדין התייחסו השופטים גם לעתירה נוספת שהוגשה על-ידי צפורה וינירסקי בעניין מעצרו של בעלה, יעקב וינירסקי, הידוע בשם מרידור בג"צ 2/48.
27. הצעת חוק הגנה וביטחון לשעת חירום, תשי"ט-1949, הי"ח 13. ראה מנחם הופנונג, ישראל - בטחון המדינה מול שלטון החוק 1948-1991, עמ' 79-80.
28. דברי הכנסת, כרך 10, עמ' 976 (12 יולי 1949).
29. ש.ס.
30. דברי הכנסת, כרך 12 (9 מאי 1951), עמ' 1807.
31. דברי הכנסת, כרך 9, עמ' 1831.
32. דברי הכנסת, כרך 9, עמ' 2187.
33. הופנונג, (י"ם: נבו 1991), עמ' 83-85.
34. הצעת חוק לביטול תקנות ההגנה (שעת חירום) 20.2.1962. ראה הופנונג עמ' 85.
35. דה"כ כרך 46, עמ' 1706 (13.6.66).
36. שר המשפטים בתגובה לשאילתא, דה"כ כרך 52, עמ' 3087 (6.8.1968) כפי שמצוטט על-ידי הופנונג, עמ' 86.
37. דברי הכנסת, כרך 20, עמ' 1306.
38. דברי הכנסת, כרך 57, עמ' 1867, 1472.
39. ראו, הופנונג, עמ' 318, הערה 8.
40. דברי הכנסת, כרך 83, עמ' 3955 (2.8.1978). הופנונג (עמ' 61, 89-90) קושר את שינוי החוק בניסיון האישי של מנהיגי הליכוד במעצרים מינהליים. זהו לדעתו גם ההסבר לכך, שהחוק שונה שנתיים אחרי עליית הליכוד לשלטון.
41. משפטים י"א תשמ"א 286-294.
42. מאמר של עצור מינהלי המציג ניתוח סוציו-אקונומי של עזירי קציעות ראו: Jad Isaac, a Socio-Economic Study of Administrative Detainees at Ansar 3, *Journal of Palestine Studies* v. 18 n.4 (1989) 109-102.
43. תצהיר לעורכת-הדין שלו, תמר פלג, כפי שמופיע בדף מידע של אמנסטי, יוני 1992.
44. מתוך עתירה שהגיש עו"ד דן יקיר מהאגודה לזכויות האזרח לבג"ץ 3518/91.
45. בג"צ 253/88.
46. בעת ביקור בצלם ב-30.5.91 היו בקציעות 710 עצירים מינהליים (476 מהגדה,

- 234 מעזה), 3,582 שפוטים (1,793 מהגדה, 1,789 מעזה), 1,757 שנעצרו עד תום ההליכים, כולם מעזה - ובסך הכל 6,049 עצירים.
- בעת ביקורנו ב-20.2.92 היו 5,080 כלואים, מתוכם 4,130 שפוטים, 700 עצירים המחכים לתום משפטם (כולם מעזה) ו-250 עצירים מינהליים.
47. הנתונים על-פי דברי מפקד המתקן, אל"מ זאב שאלתיאל.
48. בג"צ 255/88.
49. המצב הזה שבו התנאים בבתי הכלא של השב"ס טובים מאשר בקציעות ובמתקני המעצר הצה"ליים האחרים הוא בעייתי. בקציעות מוחזקים בדרך כלל אנשים שנדונו לתקופות של עד 5 שנות מאסר, בעוד שבבתי הכלא יושבים אסירים שביצעו פשעים חמורים יותר ונדונו לתקופות ארוכות יותר. הפער בין התנאים שלהם אינו סביר ובוודאי שאינו מתיישב עם גורם ההרתעה או החינוך שיש למערכת הכלא. חמור מזה, לעתים מועברים אסירים שישבו במשך שנים רבות בבתי הכלא של השב"ס לקציעות לריצוי השנה או השנתיים האחרונות של מאסרם. הרעת תנאי אסירים ערב שחרורם אף היא בעייתית מאוד.
50. בג"צ 253/88 סגיביה ואח' נגד שר הבטחון.
51. **חדשות**, 17.8.88.
52. **הארץ**, 26.8.88.
53. **חדשות**, 7.10.90.
54. עמדת האגודה לזכויות האזרח כפי שמופיעה בחוברת בהוצאתה - "הגבלות על הזכות לחופש תנועה בשטחים המוחזקים", ירושלים 1989. האגודה לזכויות האזרח שוללת את השימוש במעצרים מינהליים, שכן אין דרכים חוקיות או מעשיות לפקח עליהם ולהגביל את השימוש בהם במקרים קיצוניים.
55. שני דו"חות הצביעו על הבעיות הרבות במערכת המשפט הצבאית: על כך שחשודים עצורים חודשים לפני שהועמדו לדין, וחודשים רבים ואף שנים עד לסיום משפטם. ראו: **מערכת השימוט הצבאי בגדה המערבית** (בצלם 1989), **ודו"ח מעקב** 1990.
56. המדובר בעצורים מינהליים שאינם תושבי ירושלים; האחרונים מערערים על מעצרים (כמו אזרחי ישראל) בפני בתי משפט אזרחיים בתוך ימים מעת מעצרים.

ראיון עם ד"ר א' כהן שהיה עציר מינהלי בתקופת המנדט*

אני רוצה להתחיל ולומר שהדבר הגרוע ביותר בבית סוהר הוא הזמן. כמה זמן אתה יושב ולא איך אתה יושב: אם יש אוכל בסיסי והיגיינה (והאנגלים שמרו מאוד על היגיינה), אפשר לשבת גם עשר שנים. הבעיה היא הזמן. לאנשים קשה להבין את זה - הם שואלים איך היה האוכל, איך היו המיטות, אבל מה שחשוב זה שלקחו לי 6.5 שנים מהחיים.

בכל אופן, התנאים של העצירים המינהליים היו טובים בהרבה מאלה של השפטים. השפטים ישבו בחדרים, כלואים כל היום, פרט לשני טיולים בחצר. אנחנו היינו חופשיים משש בבוקר עד חשיכה. היו לנו מיטות, מזרנים, שמיכות. לא היתה צפיפות, מותר היה לקבל מכתבים כמה שרוצים. כל שבוע היה ביקור, ומותר היה להביא אוכל וסיגריות ללא הגבלה.

למעלה משנתיים וחצי היינו עצורים בארץ, במזרע ובלטרון, וקרוב לארבע שנים באפריקה. היה הבדל גדול בתנאים בשל סיבות אובייקטיביות ולא אובייקטיביות - החוק היה אותו חוק - אבל בארץ היתה מלחמה, המצב היה גרוע ממילא. גם הופקדנו בידי המשטרה, שנתנה את הטיפול בנו בידי קצינים שלא היו יכולים לעשות משהו יותר טוב. רוב הזמן היה מפקד שיכור ששתה כל הזמן, ומי שניהל את העניינים היו סרגינטים שעשו עסקים עם המזון שלנו. הכמויות היו נכונות, כמו שצריך על הנייר, 100 גרם בשר כל יום, ירקות, פירות ולחם, אבל השוטרים היו מושחתים והביאו אוכל ברה.

באוקטובר 1944, אחרי הבריחה הגדולה מלטרון, העבירו אותנו לאריתריאה. באריתריאה שיכנו אותנו במחנה הבליה האיטלקי - זהו הגדניע של הפאשיסטים. אלו היו וילות גדולות עם חלונות יפים וגדולים, מספר מקלחות בכל בית, מטבח נהדר, חדר אוכל יפה. כשהגענו קיבל אותנו מושל אריתראי - בריגדיר, תת-אלוף סקוט, ששאל אותנו - אכלתם? שתיתם? התרחצתם? עכשיו עלי להתנצל שמגרש הכדורגל עוד לא מוכן. הוא התבדח שהמגרש לא הושלם, משום שפלוגה אחת של יהודים בצבא הבריטי הסמה את הדרך לאיטלקים בגונדר במשך חודש ימים. תוך כמה ימים הקימו מגרש כדורגל תקני ושני מגרשי טניס.

באריתריאה היה אותו חוק כמו בלטרון ובמזרע - על הנייר. אבל אם בארץ התנאים היו

* השם בדוי - פרטי המרואיין נמצאים **בבצלס**.

מתחת לאלה שמכתיב החוק, הרי באפריקה הם היו הרבה יותר טובים. במקום גבינת עיזים קבלנו גבינת קראפטציזי אוסטרלית, מזון של הצבא הבריטי - אוכל נהדר. הבחורים השמינו.

קיבלנו בגדים - לבנים של הצבא. עד היום יש לי גופיות טובות, חמות, שלא נקרעות. קיבלנו חולצות חורף טובות, מכנסי צמר, שינל - מעיל חורף ארוך, נעליים צבאיות. לבשנו מה שרצינו. קיבלנו ספרים ותקליטים בלי סוף. גם מוסיקה קלאסית ממחלקת התרבות של הצבא. יהדות דרום-אפריקה, בעידוד הבריטים, שלחה לנו ספרייה עצומה. נהייתי מומחה לתולדות הספרות האנגלית שם. שיחקנו כדורסל, כדורעף, טניס והייתה לנו אולימפיאדה. ביקשנו וקיבלנו צלם שהסריט את האולימפיאדה.

באפריקה לא היינו בידי המשטרה אלא בידי הצבא. המלחמה נגמרה והיו יחידות שלא שוחררו. הם התייחסו אלינו יפה, כמו אל שבויים. היו משחקי כדורגל בין חיילים ועצירים, היה רופא צבאי שטיפל בנו, ולכל בעיה רפואית אחרת עמדה כל המרפאה הצבאית שלהם לרשותנו.

עשינו מסיבה ועשו לכבודו עוגת שוקולד שעליה כתבו "כריסטמס שמח מייגור קולמן". הוא הופיע למסיבה בתלבושת השרד שלו - עם הבגדים הסקוטיים, החצאית הסקוטית ומצלמה - ראה את העוגה ונעמד; אדם עצום, 120 ק"ג, ובכה מהתרגשות.

היה משהו כל-כך אנושי בו, ביחסים שלנו. לדעתי, עם כל הנבזויות של הבריטים, למדתי מהם גם מהו יחס הומניטארי. הם לא רצו גוויית - הם רצו שקט. הם ידעו מי האשמים אבל לא יכלו להעמיד אותם לדין, ולכן עצרו אותם. לדעתי, לא ישבו אנשים חפים מפשע. אולי אחד או שניים. ייתכן שאנשים לא קיבלו מה שמגיע להם אלא ישבו יותר, אבל לא ישבו אנשים סתם.

למשל, יום אחד הביאו לנו 10 מלאבסים, ביניהם מוטקה ציפורי שנהיה לימים סגן שר הביטחון, שתקפו את תחנת השידור ברמאללה בנשק חם (אנשי אצ"ל), ונכשלו בלי נפגעים פרט לאחד שנפצע בעקב. האנגלים היו מוכנים לפעולה. הם חיכו עם כוח גדול שהדף אותם. המלאבסים ברחו, ובסביבות פתח-תקוה קפצו מהמשאית וכל אחד רץ הביתה. לפנות בוקר הבריטים עברו ועצרו כל אחד ואחד בבית שלו. הם ידעו מראש על הפעולה, וידעו את מי לעצור - כי היתה הלשנה - אבל לא היו להם הוכחות. הם לא היו מעוניינים להביא את המלשין לבית המשפט, לחפש הוכחות, ולכן שלחו אותם למעצר.

הגענו לאפריקה 240 ויצאנו 240, אבל לא אותם 240 - מדי פעם התחלפו אנשים, היו שהשתחררו והיו שהגיעו חדשים. את המעצר המינהלי חידשו כל שישה חודשים או שנה; כל פעם קיבלתי מכתב שבו היה כתוב, אדוני הנכבד, מעצרך הוארך. על החתום: עבדך הנאמן, קצין זה וזה.

בקניה היינו מוחזקים בבתיים די טובים ששירתו את הצבא הבריטי, אבל היו שם חלונות צרים מאוד. דרשנו שירחיבו את החלונות. האנגלים התמהמהו. אז התארגנו, כל

צריף לקח שני בולי עץ ארוכים של כמטר וחצי שהיו שם, וכולנו יחד פרצנו את הקירות - פתחנו פתחים. הקולונל פורק, שהיה מפקד המחנה, הודיע לסופרווייזר, המנהל הפנימי שלנו, שהיה שמואל תמיר, שהוא רוצה לדבר איתנו וביקש שנפגוש אותו בחדר האוכל.

התחיל ויכוח: לבוא או לא לבוא. החלטנו שאנחנו לא פוחדים וכולנו הגענו. הקולונל הגיע. הוא נכנס לבדו, איש כבן 70, ואמר לנו: למדתם מהרומאים איך לפרוץ חומות - יפה. הוא הסביר שהחלונות הצרים היו שם בגלל תנאי מזג האוויר, אבל אם אנחנו רוצים חלונות גדולים, הוא יסדר לנו חלונות בחורים שפרצנו בקירות. הוא סיפר לנו ציזיבטים מהימים שלחם במלחמת האזרחים ברוסיה, ובסוף העסק נגמר בצחוק ובמחיאות כפיים וקיבלנו את החלונות שרצינו.

בקניה היינו בשנה האחרונה. ביקשנו צלם והביאו לנו כדי שנוכל לשלוח תמונות הביתה. אני זוכר את היום האחרון, יום השחרור, 12 ביולי 1948. יצאנו ב-5 בבוקר. ולמרות שקמנו כל כך מוקדם, המפקד עמד שם ב-4 בבוקר וחילק לכל חייל תה חם ואמר "להתראות". למרות שזה היה לילה כל-כך קצר, התעקש שנישן במיטות שלנו. משם טסנו לטוברוק ומשם נסענו באונייה לתל-אביב. ב-18 ביולי ירדנו בחוף תל-אביב. אני זוכר שראיתי את החייל הישראלי הראשון שיושב על המזח ושומר על הארץ עם רובה. אמרו לי תודה, שלום, אתה חופשי. שש שנים וחצי הלכנו, ומייד התגייסתי כי הארץ היתה במלחמה.

החלטה בעניין ערעורו של אחמד הזאע שריים

ערעור מעצר מינהלי

בפני שופט-משפטי
במחנה הכליאה קציטוח

בפני השופט אל"מ יורם עלקובניק
(5.11.90)

המערער: אחמד הזאע שריים
מ"ז 99678023, מ"כ 4588
על-ידי ב"כ עו"ד תמר סלג שריק
האגודה לזכויות האזרח בישראל

- נ ג ד -

המשיב: המפקד הצבאי לאזור יהודה והשומרון
על-ידי ב"כ עו"ד שוורצברג

החלטה

צו המעצר המינהלי הוצא על-ידי המפקד הצבאי ביום 12 אוקטובר 1990. תקפו רטרואקטיבי ותחילתו ביום 30 ספטמבר 1990, סיומו ביום 29 מרץ 1990.

טוענת הסנגורית, גב' סלג, כי בשל תחולתו הרטרואקטיבית של הצו הרי זהו צו בטל מעיקרא, שכן ברור לכאורה, כי תקפו של הצו מיום הוצאתו ואילך.

מקבל אני הטיעון בחלקו. אכן סבור אני, כי אין הצו יכול להיות מוצא רטרואקטיבית, ו"להכשיר" בדרך זו תקופה קודמת בה היה לכאורה, במעצר משטרה ועניין שאינו ברור כלל לדברי הצדדים בפניי. תקפו של הצו מיום הוצאתו. עם זאת אין בנסיבות הוצאת הצו כדי להסכו לאספ ולאין. תחולתו של הצו היא כאמור מיום הוצאתו, דהיינו ביום 12 אוקטובר 1990 - ולסיכך הצו שריר וקיים מתאריך זה ועד יום סקיעתו.

תקופת "המעצר המינהלי" שקימה להוצאת הצו בטלה, שכן אין הצו יכול להחיותה, באישור רטרואקטיבי, כמבואר.

ניתנה היום 5 נובמבר 1990, והודעה.

(-)

אל"מ יורם עלקובניק, שופט

questioning of the doctors' credibility. Only a doctor can decide whether a detainee should be sent to a specialist or a hospital. In addition, there is a specialist clinic in the lock-up facility for administrative detainees.

Rubbish Bins

It is correct that barrels cut in half serve as rubbish bins in the Center. However, the authors of the Report ignore a number of facts:

1. The detainees themselves throw their rubbish into the barrels - they do not keep the area clean.
2. Every request to empty the barrels is granted [including on Saturday].
3. The detainees have plastic sheets to cover the barrels.

Despite this, the I.D.F. have produced new rubbish bins that will be introduced in a few weeks.

With reference to spraying - inhabitants of the Administrative Detention Center were issued with spray cans, which have subsequently been vandalized. They also vandalize and tear blankets and tents.

Violence

The wardens and soldiers on duty at the Detention Center are armed for security reasons and for their own protection. They also protect detainees who are being attacked by fellow detainees.

Since the beginning of the year there have been two serious violent incidents. One incident was quelled after shots were fired. In the second incident this was unnecessary. In May, the last incident in which shots were fired, a detainee attacked a warden. It was necessary to shoot the attacker after he ignored warning shots in the air. In September there was an attempt to snatch the weapon of a soldier. Despite the fact that he was being attacked, the soldier did not use his weapon. The claim that there had been many shooting incidents in the Detention Center is erroneous.

Avital Margalit, Captain
Head, Information Dept.

Since this is known to all those involved in the issue, including lawyers working on these cases, it is safe to assume that this is also known to "B'Tselem." It is a serious matter that the Report chooses to overlook this fact, and to present it as if this were the situation today.

In the same manner there is no basis to the claim that the judges in the appeal cases are not acting out of preventative considerations.

It is interesting to note that although the claim mentioned above has been made on more than one occasion in the framework of an appeal to the Israeli High Court, the said Court has never ruled that a military judge gave a judgement based on outside considerations.

It is clear that raising such a point as a matter of principle, while ignoring concrete circumstances, alleviates the authors' necessity to deal with the problems and the specific decisions made relating to it.

The Ketsiot Detention Center

Regarding the references to the Ketsiot Detention Center, it is stressed that as early as 1988 the conditions under which administrative detainees were held was brought to the attention of the Israeli Supreme Court, whose judges even visited the site.

In their ruling, the Supreme Court judges approved the conditions under which the detainees were held, apart from the issue of overcrowding. This problem has since been corrected in accordance with instructions issued by the Supreme Court.

Since 1988, improvements and repairs in the Detention Center have been implemented. This is also the orientation today and will continue in the future.

Israel sees no infringement of international law by the holding of detainees in Ketsiot. This has also been approved by the Israeli Supreme Court.

In addition, the conditions in Ketsiot are in line with those set out in the Fourth Geneva Convention [1949]. This is in spite of the fact that the Convention has no legal validity for the residents of Judea, Samaria and Gaza.

Following is a short response to a number of claims made by "B'Tselem" regarding the detention conditions in Ketsiot. These claims contain a glaring number of inaccuracies.

The Report claims that it is forbidden to wear watches in the Center. The author should know that this has been permissible since September. In addition, since September 23rd, the detainees have been allowed to listen to transistor radios in all parts of the Center [one hundred transistor radios were bought for this purpose].

Unfortunately, the authors of the Report did not choose to check the facts before launching into print.

The section relating to medical services is quite extraordinary. The detainees receive medical care from military doctors, exactly like I.D.F. soldiers. In every block a doctor and medics are available. The commander of the lock-up is an officer with the rank of major, who is responsible for the medical team. Even more extraordinary is the

מל 744

Information Branch

October 29, 1992

Response to "B'Tselem" Report Regarding Administrative Detention.

The report issued by the "B'Tselem" organization on the subject of administrative detention actually deals with two inter-twining issues. The first is the legality of the process of administrative detention as used by the I.D.F. in Judea, Sumaria and Gaza. The second relates to the conditions under which detainees are held in the Ketsiot Detention Center.

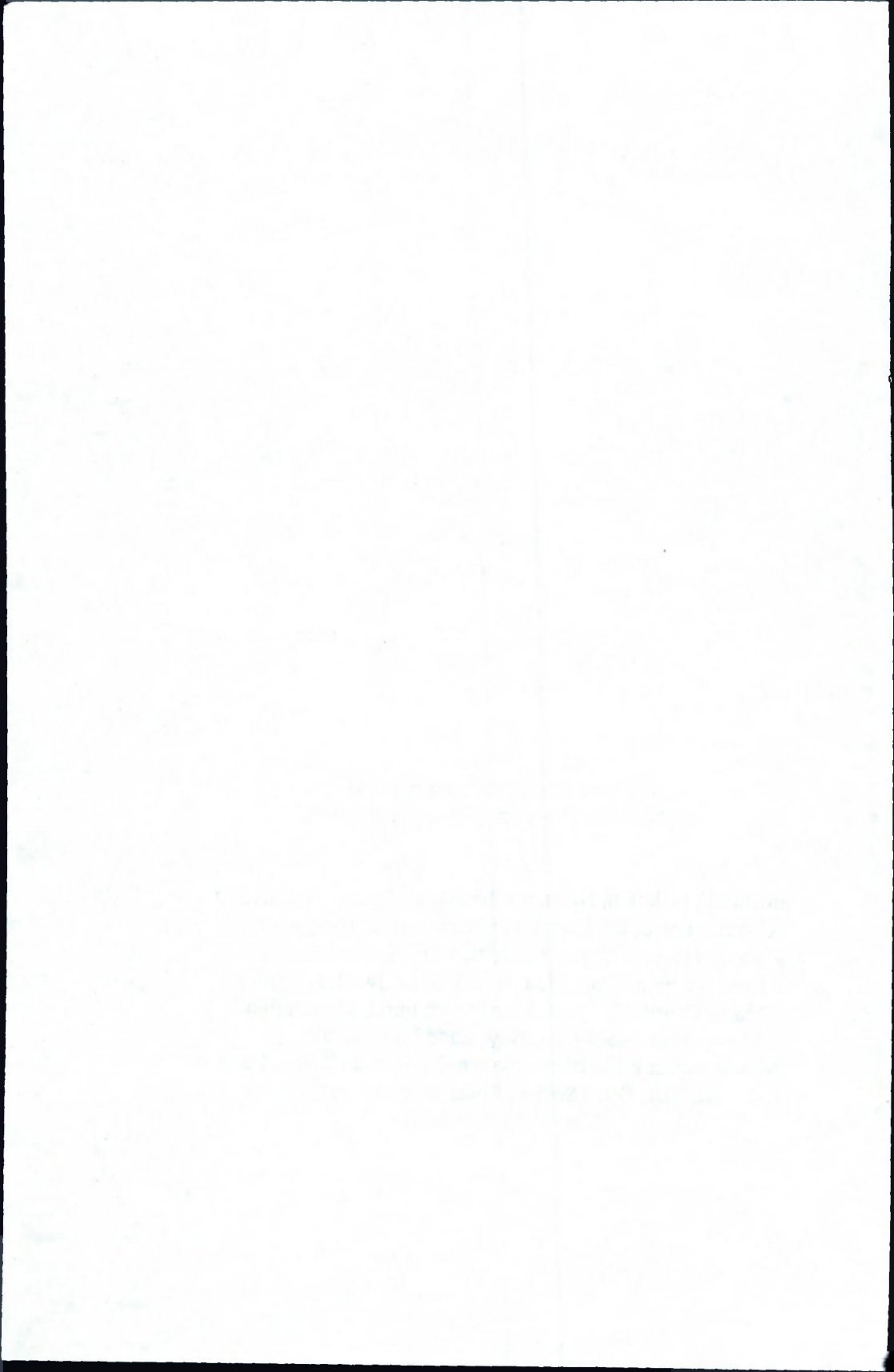
Regarding the legality of administrative detention - this step is clearly recognized as a legitimate security measure by most of the nations of the world. It is also considered a legitimate measure in the opinion of international law. Furthermore, not only is the above-mentioned measure not at odds with international law (as can be understood in the Report) - but Israel has chosen at its own initiative to restrict itself, in reference to these measures, much more than is necessary according to the provisions of the Convention.

International law places no restriction on the length of time an administration order is valid. According to the security regulations in force in Judea, Sumaria and Gaza, an administrative detention order is valid for no more than six months. After this period, it is necessary to apply for a new order and go through the whole process again.

The authors of the Report try to claim that the extent of the use of detentions since the outbreak of the disturbances in Judea, Sumaria and Gaza illustrate that this is a widely used measure. They claim that there is no consideration of the individual aspects of each case, and that outside factors irrelevant to the case often come to bear. In this matter we wish to emphasize that such an order is only issued after a searching review of material relevant to the case from a security point of view, regarding the illegal activities of the person in question. This takes place only after the security authorities are convinced that at the time it is not possible to try the subject in a military court because of the above-mentioned illegal activities. The object of the detention is to prevent the subject from engaging in subversive activity.

As in the past, the "B'Tselem" Report regarding administrative detentions contains a number of inaccuracies and mistakes.

The Report quotes Advocate Tamar Peleg-Shrki who related to the form on which, apparently, the decisions of the judges are recorded regarding the appeals against the imposition of administrative detentions. This form was in use for a short period in 1988. However, it has been out of use for three years. Since then all decisions are recorded in a legal document acceptable in every legal process.

פעילות בצלם ובכללה הפקת פרסום זה
מתאפשרת בעזרת תרומותיהן של הקרנות הבאות:

Boehm Foundation, Bread for the World, Bydale Foundation,
Commission of the European Communities, Danchurchaid,
European Human Rights Foundation, EZE, Ford Foundation,
Fund for Free Expression, ICCO, ICJ - Swedish Section,
Marks Charitable Trust, John Merck Fund, Moriah Fund,
New Israel Fund, New-Land Foundation,
New Prospect Foundation, Norwegian Human Rights Fund,
NOVIB, Open Society Fund, Stone Foundation,
Threshold Foundation

דובר צה"ל
IDF SPOKESMAN

על הטו

ענף הסברה

28 באוקטובר 1992

יזחר באר - מנכ"ל "בצלם"

הנדון: תגובה לדו"ח "בצלם" בנושא המעצרים המנהליים

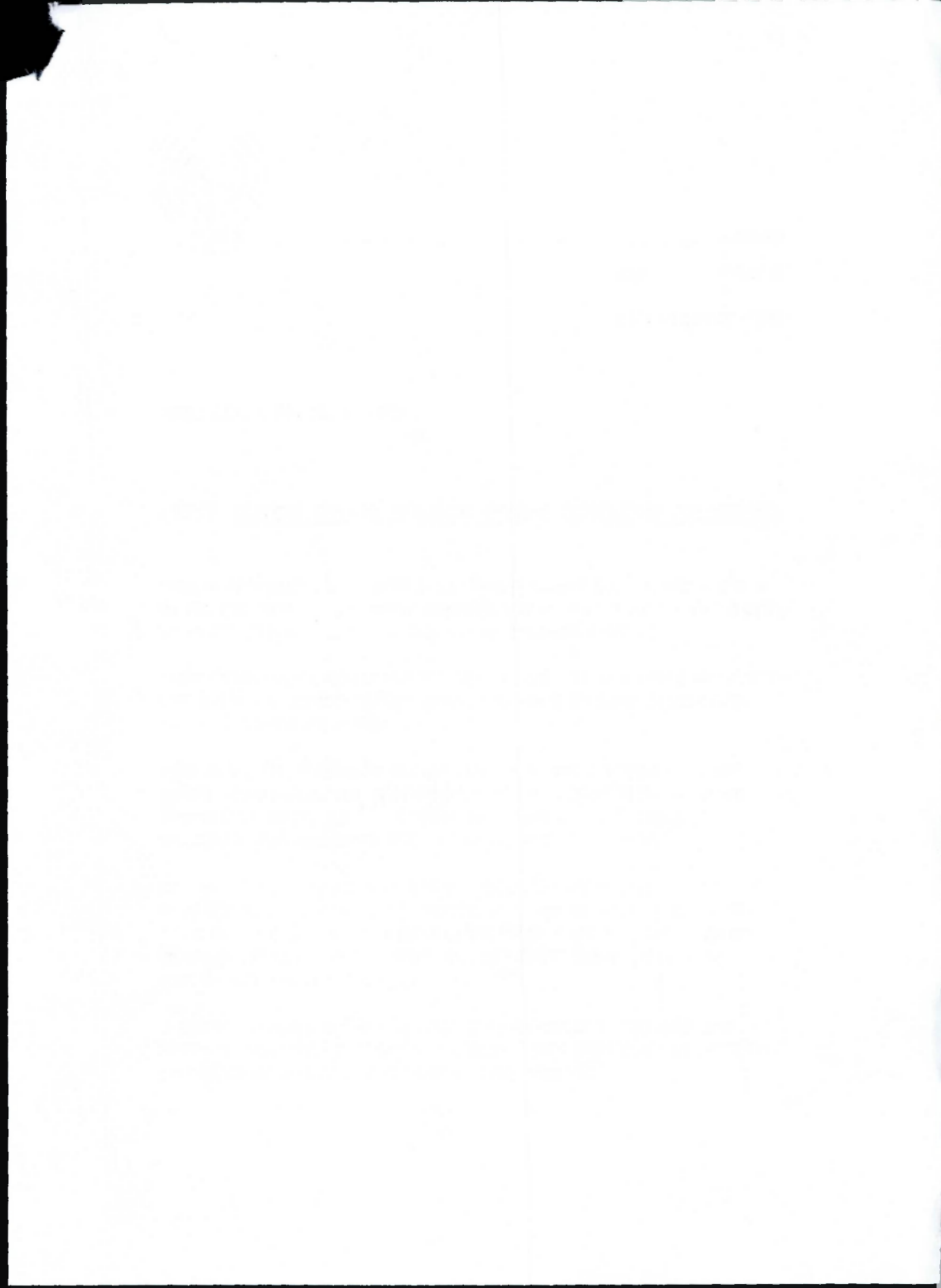
דו"ח ארגון "בצלם" בנוגע לעצירים המנהליים דן למעשה בשני נושאים, השלובים זה בזה והם: חוקיות הליך המעצר המנהלי הנקוט ע"י רשויות צה"ל באזורים מחד, ותנאי החזקתם של העצורים במתקן הכליאה בקציעות, מאידך.

באשר לנושא חוקיות המעצר המנהלי, יובהר כי צעד זה הינו אמצעי בטחון המוכר בחלקן הגדול של מדינות העולם והנחשב, ללא עוררין של ממש, לאמצעי חוקי עפ"י כללי המשפט הבינלאומי.

יתרה מזאת, לא רק שהפעלת האמצעי הנ"ל ע"י הרשויות הישראליות איננה מנוגדת למשפט הבינלאומי (כפי שמשמע מדו"ח "בצלם") אלא שהרשויות הישראליות בחרו, במודע, להפעיל את האמצעי הנ"ל במתכונת מצומצמת מזו האפשרית עפ"י כללי המשפט הבינלאומי.

כך, לשם הדוגמא, אין במשפט הבינלאומי כל מגבלת זמן על משך תוקפו של צו מעצר מנהלי. על אף זאת, עפ"י תחיקת הבטחון באזורים, צו מעצר מנהלי יכול להיות מוצא לתקופה של עד 6 חודשים, לכל היותר. לאחר מכן, המשך החזקתו של העצור מחייבת הוצאת צו מעצר חדש, על כל ההליכים והנטל הראייתי המחודש שהוצאת צו כזה מחייבת.

מנסחי הדו"ח מבקשים ללמוד מההיקף הרחב של המעצרים המנהליים, מאז תחילת ההתקוממות, על כך כי השימוש באמצעי הנ"ל נעשה ללא בחינה ושקילה פרטנית, ומתוך שיקולים הזרים למטרות המעצר המנהלי.

בעניין זה, יובהר ויודגש כי כל צו מעצר מוצא, רק לאחר בדיקה פרטנית של המידע הבטחוני, הקיים בעניינו של אותו אדם שכנגדו הוצא צו זה, והנוגע לפעילותו הבלתי חוקית, רק לאחר שגורמי הבטחון השתכנעו כי אין באותו מועד אפשרות להעמידו לדין בפני בית משפט צבאי בגין פעילותו הבלתי חוקית, ובכך לסכל את הסיכון הטמון בבטחון האזור.

מעבר לאמור לעיל, התייחסות ארגון "בצלם" להליך המעצר המנהלי כוללת מספר לא מבוטל של אי דיוקים ואף טעויות של ממש.

כך, לשם הדוגמא, מביא הדו"ח את דבריה של עורכת הדין תמר פלג-שריקי בנוגע לטופס החלטה במעצר מנהלי אשר עליו, כביכול, נרשמות החלטות השופטים הדנים בעררים של עצורים.

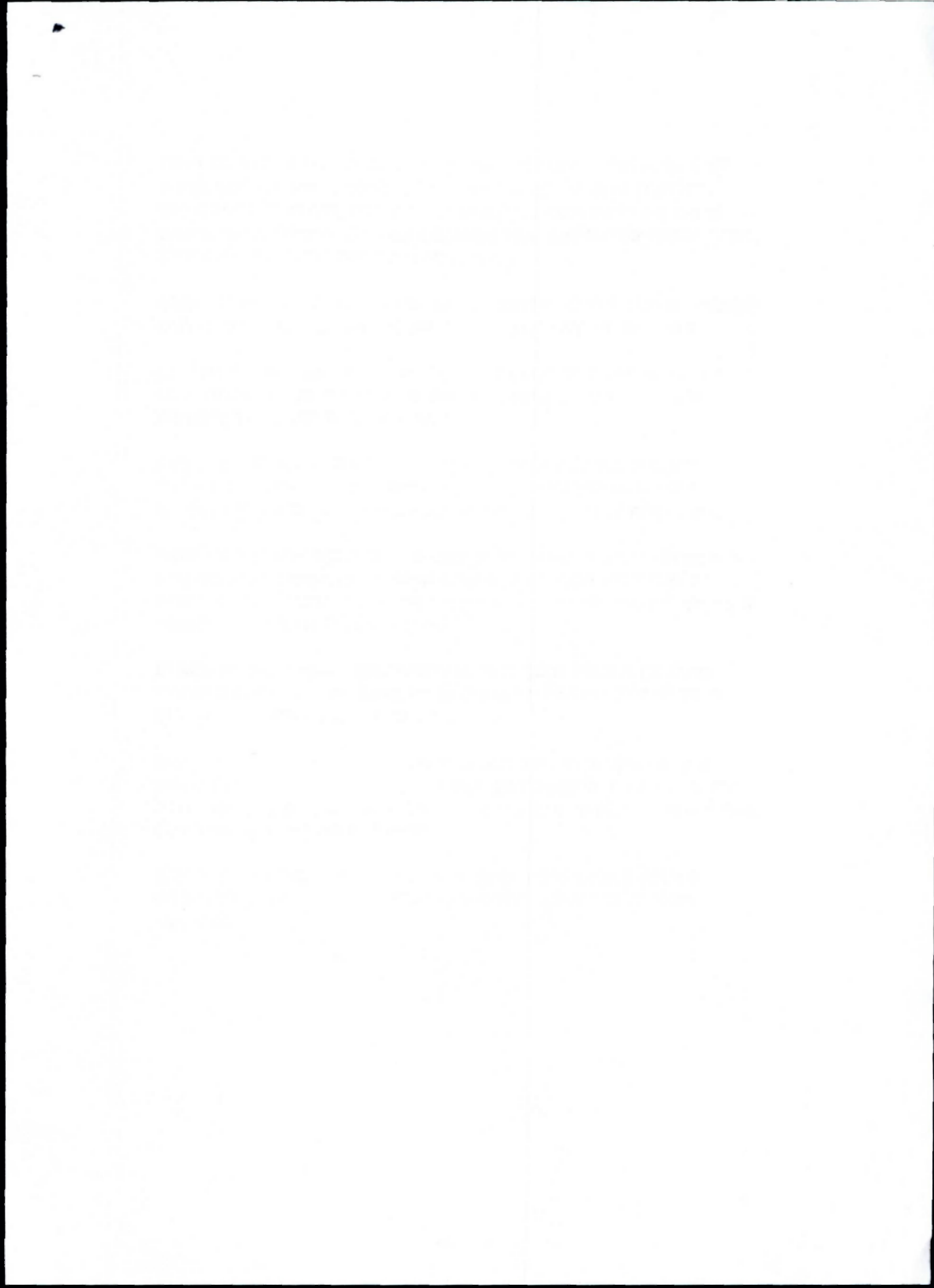
הטופס, כאמור, אכן היה בשימוש במשך פרק זמן מוגבל בשנת 1988, אך השימוש בו הופסק עוד לפני למעלה מ-3 שנים באופן שכיום כל החלטות השופטים ניתנות על גבי דפי פרוטוקול משפטיים כמקובל בכל הליך שיפוטי.

מאחר ונתון זה ידוע לכל המעורבים כיום בהליכי המעצר המנהלי, לרבות עורכי הדין המופיעים בתיקים, סביר להניח שהוא ידוע גם לחברי ארגון "בצלם". חמורה העובדה שמנסחי הדו"ח בחרו להתעלם מנתון זה בעת כתיבתו של מסמך האמור לשקף את הליכי המעצר כיום.

בדומה, אף טענות ארגון "בצלם" הנוגעות לאופן קבלת החלטות השופטים הצבאיים בהליכי הערעור, לפיהן אין השופטים (כך נטען) שוקלים שיקולים מניעתיים בהחלטותיהם, אינן מבוססות.

מעניין לציין כי על אף העובדה שטענות בעלמא מסוג זה מועלות לא אחת במסגרת עתירות המוגשות לבג"צ מעת לעת בנוגע למעצרים מנהליים, לא היה מקרה אחד בו מצא בית המשפט העליון כי שופט צבאי קיבל את החלטתו בנוגע לערר מסויים משיקולים לא ענייניים.

מובן כי העלאת טענה מסוג זה במישור העקרוני, תוך התעלמות מנסיבות קונקרטיות, פותרת את מנסחי הדו"ח מהתמודדות עם נסיבות והחלטות ספציפיות.

מתקן הכליאה קציעות

באשר לטענות מנסחי הדו"ח בנוגע לתנאי המעצר במתקן הכליאה בקציעות, יודגש כי עוד בשנת 1988 הובא נושא תנאי המעצר של עצירים מנהליים בקציעות לבחינתו של בית המשפט העליון של מדינת ישראל, אשר שופטיו אף ביקרו במתקן.

בפסק דינם, אישרו שופטי בית המשפט העליון את תנאי המעצר כפי שאלה הוצגו בפניהם באותו מועד, למעט נושא צפיפות העצורים, בעייה אשר תוקנה מאז בהתאם להנחיית בית המשפט.

מאז 1988 ועד היום בוצעו שיפורים ותיקונים רבים בתנאי הכליאה במתקן קציעות ומגמה זו נמשכת היום ותימשך גם בעתיד.

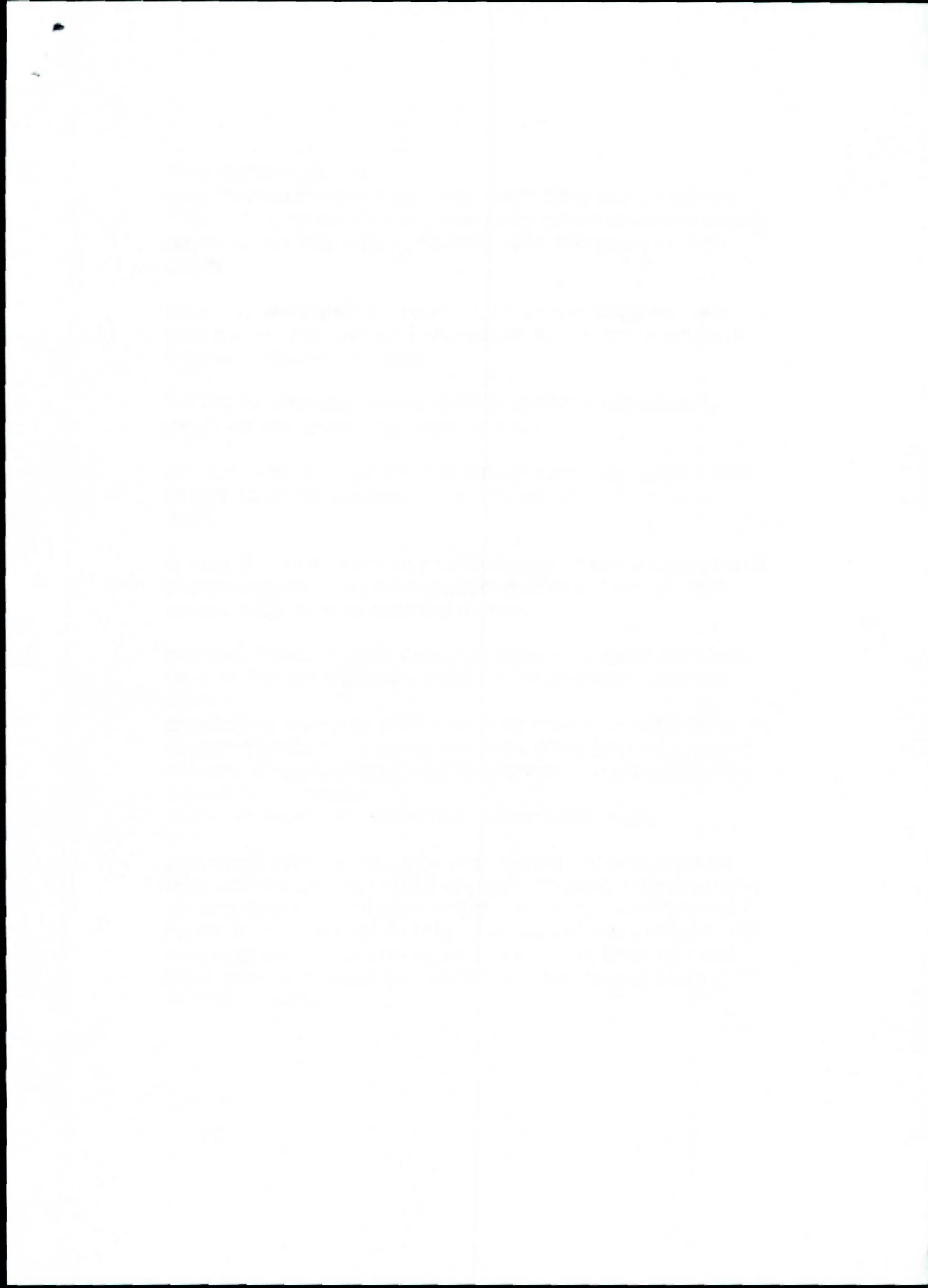
עוד יובהר כי מדינת ישראל אינה רואה בהחזקת עצורי מתקן קציעות בישראל כל הפרה של המשפט הבינלאומי וכי עמדתה זו אף אושרה ע"י בית המשפט העליון.

כן יודגש, כי תנאי הכליאה במתקן קציעות תואמים את הדרישות באמנת גינבה הרביעית משנת 1949 בנוגע לתנאי כליאה, וזאת על אף שהאמנה אינה חלה משפטית לגישת ישראל על תושבי איר"ש ואזח"ע.

להלן תובא התייחסות קצרה למקצתן של טענות ארגון "בצלם" בדו"ח בנוגע לתנאי הכליאה אשר ממנה ניתן להתרשם על רבוי אי הדיוקים וההשמטות בדו"ח:

כך למשל טוען הדו"ח בדבר איסור ענידת השעון בקציעות: לידיעת מחברי הדו"ח ענידת השעון בכלא מותרת מאז ספטמבר השנה. כמו כן, אושר לנציג העצירים בכל חלקה להחזיק טרנזיסטור (מתוך 100 טרנזיסטורים שניקנו במיוחד לצורך זה) וזאת מה-23 בספטמבר. מצער שמחברי הדו"ח לא טרחו לברר את הנושאים טרם כתיבתם.

נושא הטיפול הרפואי שהועלה תמוה ביותר. לעצירים ניתן טיפול רפואי ע"י רופאים צבאיים, בדיוק כמו הטיפול שזוכים לו חיילי צה"ל. בכל גוש ישנו רופא וחובשים. מפקד הכלא הוא בדרגת רס"ן והוא אחראי על הצוות הרפואי הגדול. תמוהה עוד יותר היא הטלת הספק ברופאים הצבאיים: הרופא, ולא אחר, הוא שמחליט על פינוי עצירים לרופא מומחה ו/או לבית החולים "סורוקה" בשל מצבם הרפואי. כמו כן, ממוסדת כעת גם מרפאת מומחים בכלא 7 (כלא העצירים המנהליים).

נושא פחי האשפה:

נכון הוא שחצאי חביות משמשות כפחי אשפה; אולם מחברי הדו"ח התעלמו ממספר עובדות:

א. העצירים עצמם שופכים את אשפתם לתוך הפחים והם לא שומרים על נקיין.

ב. בכל עת שהם מבקשים את הסוהרים לפנות את הפחים המלאים הם נענים (גם בשבת).

ג. ברשותם ניילונים לכיסוי פחי האשפה.

עם זאת, ייצר הצבא במיוחד פחים פונקציונאליים חדשים אשר יוכנסו לשימוש במתקן תוך מספר שבועות.

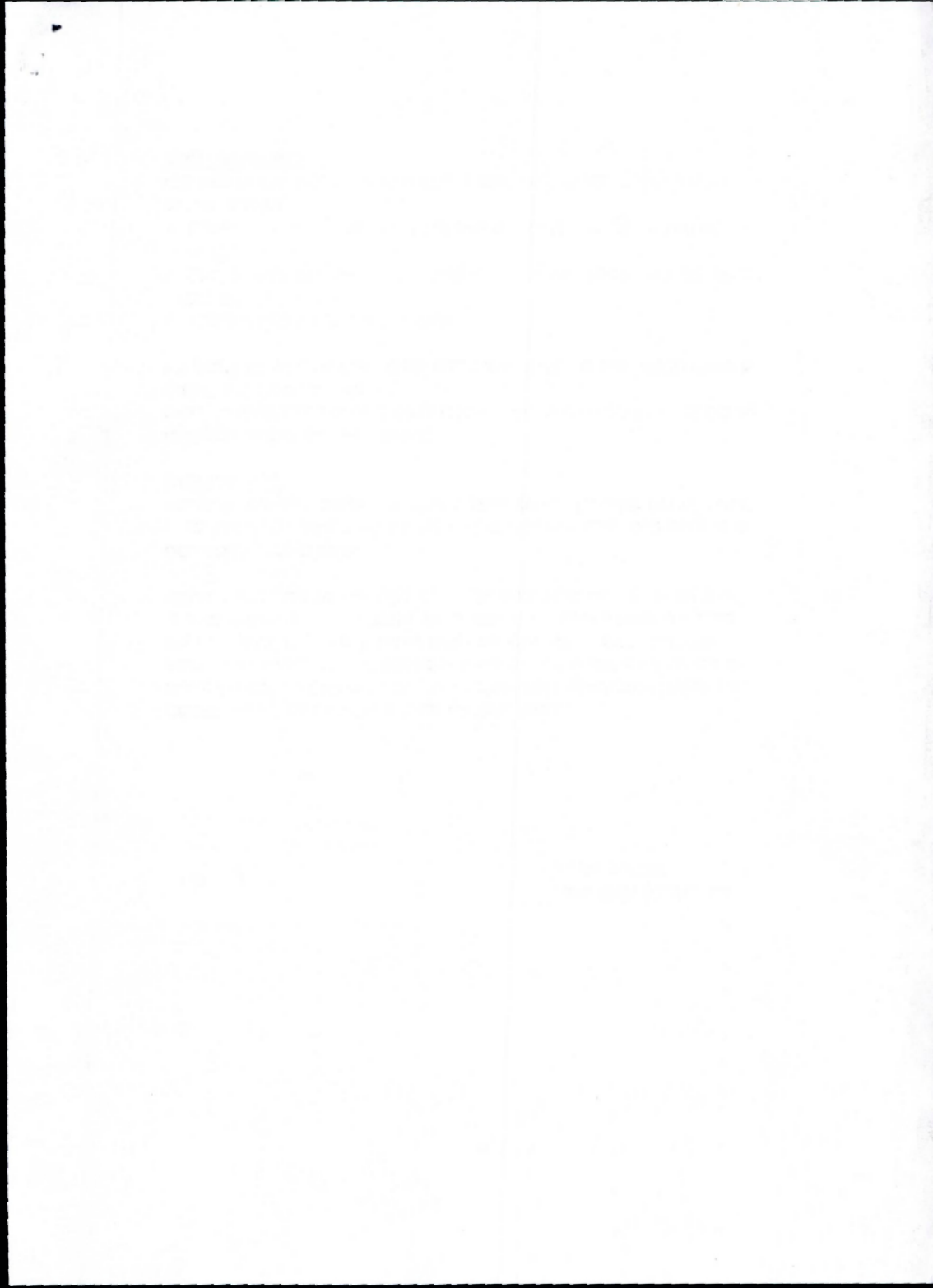
בעניין הריסוס, הרי שבכלא 7 קיבלו העצירים מרססים וחיבלו בהם. כך הם גם מחבלים וקורעים שמיכות ואוהלים.

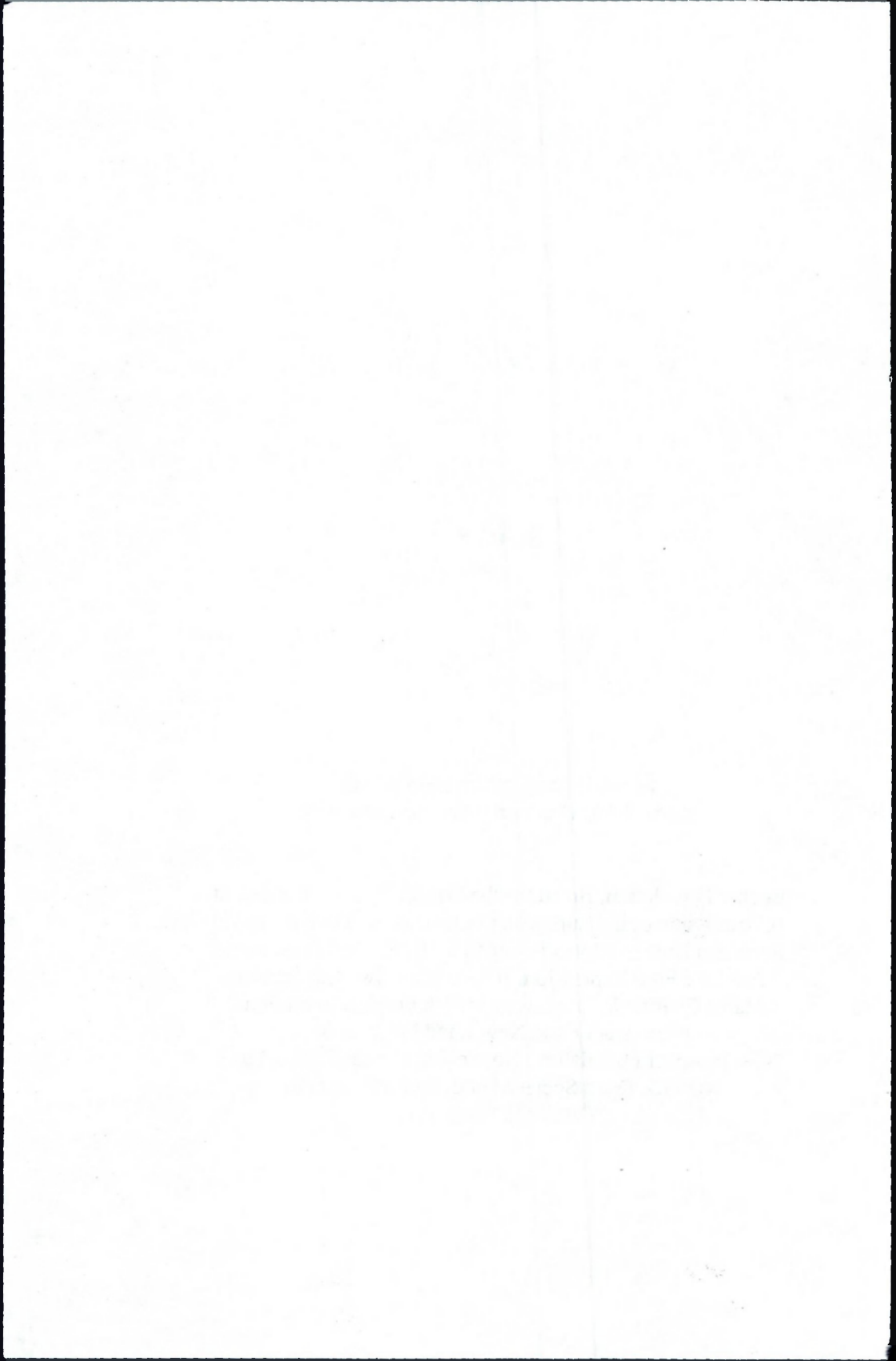
נושא האלימות:

הסוהרים והחיילים מסתובבים כמושים מחוץ לגושים ולחלקות מטעמי בטחון ולשם אבטחתם העצמית, אך גם כדי להגן על הכלואים המבקשים חסות מפני חבריהם המתנכלים להם.

מתחילת השנה היו שתי תקריות תקיפה ממשיות. אחת מהן הסתיימה בירי והשנייה הסתיימה ללא ירי. במאי היתה תקרית ירי אחרונה בעקבות תקיפה קשה של סוהר ע"י כלוא. בנסיבות אלה נוצר צורך לפתוח באש עליו, לאחר מספר יריות אזהרה באוויר. בספטמבר היתה תקרית נוספת: נסיון חטיפת נשק מחייל ע"י כלוא. על אף שהותקף, לא השתמש החייל בנשקו אלא התגונן בידיו. הטענה, איפוא, בנושא ריבוי תקריות ירי אינה נכונה.

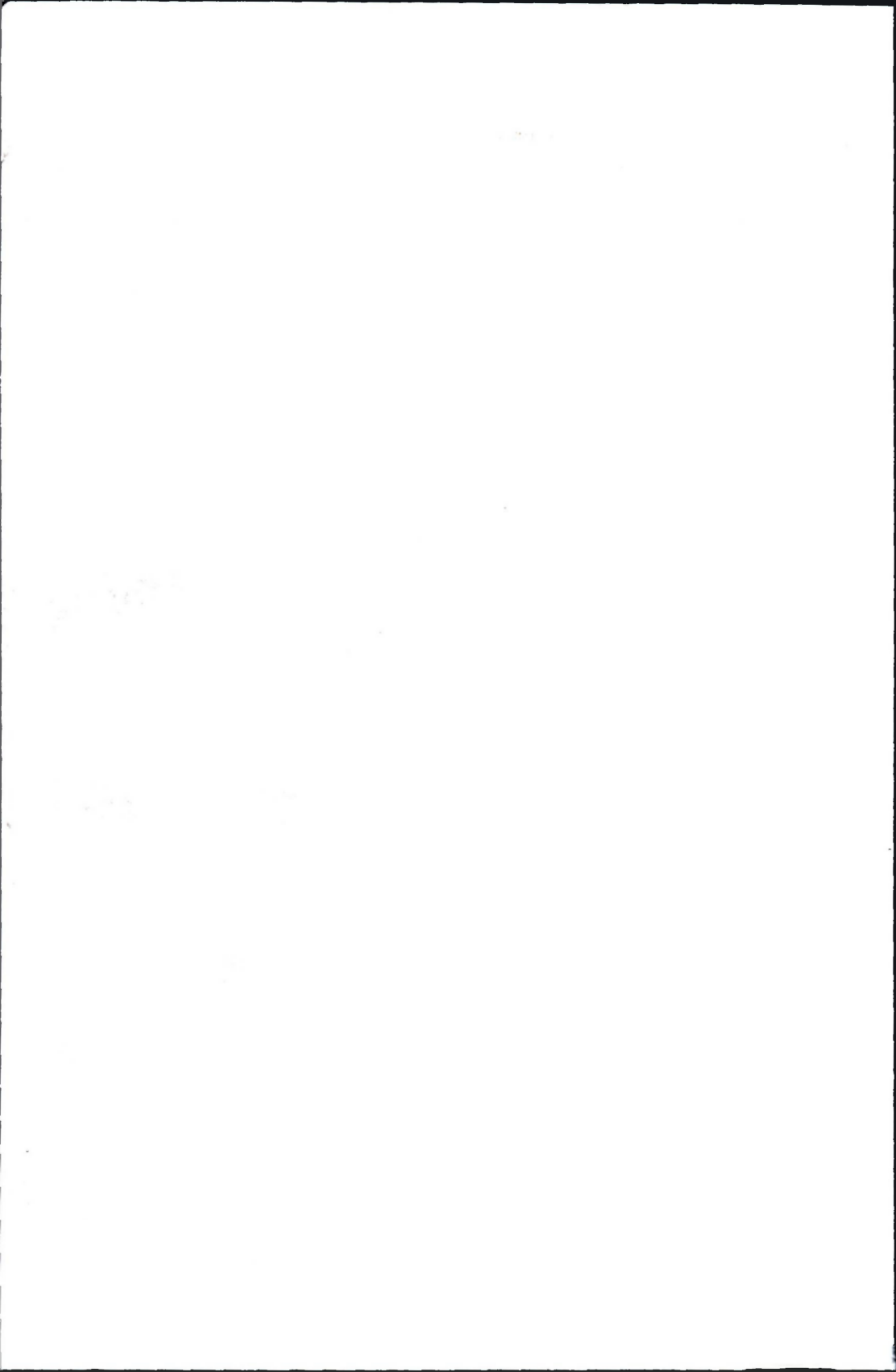
אביטל מרגלית, סרן
רמ"ד הסברה בדובר צה"ל

פעילות בצלם ובכללה הפקת פרסום זה
מתאפשרת בעזרת תרומותיהן של הקרנות הבאות:

Boehm Foundation, Bread for the World, Bydale Foundation,
Commission of the European Communities, Danchurchaid,
European Human Rights Foundation, EZE, Ford Foundation,
Fund for Free Expression, ICCO, ICJ - Swedish Section,
Marks Charitable Trust, John Merck Fund, Moriah Fund,
New Israel Fund, New-Land Foundation,
New Prospect Foundation, Norwegian Human Rights Fund,
NOVIB, Open Society Fund, Stone Foundation,
Threshold Foundation

"בצלם", מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים, הוקם ב־1989 על ידי גוף יחב של משפטנים, רופאים, אנשי רוח, עיתונאים, אנשי ציבור וחברי כנסת.

"בצלם" שם לו למטרה לתעד ולהביא לידיעת קובעי המדיניות והציבור הרחב את הפרות זכויות האדם בשטחים ולהלחם בתופעת ההדחקה וההכחשת שפשתה בחברה הישראלית.

"בצלם" אוסף מידע - מהימן מפורט ומעודכן - על המתרחש בתחום זכויות האדם בשטחים, עוקב אחרי כל שינוי במדיניות, ומעודד ומסייע להתערבות בכל מקרה אפשרי. את עבודת המרכז מלווה שדולה ישראלי של עשרה חברי כנסת מסיעות שונות. "בצלם" מעמיד את כל המדע שבידיו לרשות כל יחיד או גוף המבקש להשתמש בו.

"בצלם" הוקם מתוך מחויבות ודאגה לבטחונה ולוולותה ההומניסטית של מדינת ישראל. המחויבות והדאגה הללו ניצבות מאחורי כל פעולות המרכז והן הטעם והבסיס לקיומו.